

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
**Іноземний капітал та його роль в банківській
системі України**

Студента 2 курсу 3м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Несват
Юлія
Віталіїна

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Сушко
Наталія
Мар'янівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ.....	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ	
2.1 Загальний аналіз діяльності банків з іноземним капіталом в Україні....	18
2.2 Рейтингова позиція банків з іноземним капіталом в банківській системі України.....	30
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ	
3.1 Досвід зарубіжних країн щодо регламентування діяльності банків з іноземним капіталом.....	38
3.2 Розробка концепції державного регулювання діяльності банків з іноземним капіталом.....	46
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день у світовій економіці переважають тенденції транснаціоналізації господарських відносин, у тому числі і глобалізація банківської діяльності. Серед головних тенденцій фінансової глобалізації на сучасному етапі є посилення концентрації банківських активів та капіталів, створення та посилення позицій транснаціональних банків, які стали головними суб'єктами сучасної глобальної фінансової системи.

Інтеграція української економіки в світовий ринок не можлива без розвитку банківської сфери, зокрема, за рахунок вливання іноземного банківського капіталу. Банківська система України сформувалась на принципах залучення як українського, так і іноземного капіталу. Водночас присутність іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі справляє неоднозначний вплив на її фінансову стійкість - з одного боку, банки з іноземним капіталом сприяють підвищенню міжбанківській конкуренції, покращенню якості обслуговування клієнтів та розширенню спектру банківських послуг тощо, з іншого ж, - участь іноземного капіталу в банківській системі України може зумовити виникнення негативних чинників унаслідок її вразливості до впливу дестабілізуючих факторів. Зокрема, зростання частки іноземного капіталу в банківській системі спричиняє підвищення її нестабільності внаслідок відпливу капіталу у найбільш несприятливі для економіки країни періоди; монополізація іноземним капіталом ринку банківських послуг може суперечити національним інтересам і призвести до зростання економічної залежності держави.

Єврінтеграційні прагнення вищих посадових осіб держави та заходів, спрямованих на залучення іноземних інвестицій в економіку України і спрощення порядку прикордонного руху товарів і капіталу, є позитивним аспектом, але така діяльність повинна бути збалансованою і поступовою, особливо в банківській сфері, тож вона має бути захищена від поглинання іноземним капіталом.

Щоб знайти ефективні способи для залучення іноземного капіталу в банківську систему України, формування політики регулювання його наявності, потрібне детальне вивчення структури іноземного капіталу, його видів, джерела та особливості виконання. Дослідження, проведені аналітиками та економістами, залишають не висвітленими ряд аспектів даної проблеми, яка вимагає подальшого дослідження і формує актуальність даної дипломної роботи. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили Андрос С.[1], Белінська Я.[3], Барановський О.[4], Дзюблюк О.[11], Геєць В.[10], Міщенко В. [28], Івасів І.[18], Онищенко В.[32], Подчесова В.[39], Суторміна К.[48], Халло В.Ф. [53], та інші.

Метою ВКР є дослідження іноземного капіталу в банківському секторі України в контексті з'ясування його впливу на стабільність фінансової системи держави в довгостроковій перспективі.

Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- дослідити сутність іноземного капіталу;
- визначити джерела формування іноземного капіталу в Україні;
- оцінити стан та основні тенденції залучення іноземного капіталу у банківську систему України в контексті забезпечення її стабільності;
- провести порівняльний аналіз діяльності вітчизняних банків і банків з іноземним капіталом
- описати вплив іноземного капіталу на банківську систему в цілому;

Об'єктом дослідження є діяльність іноземних банків, що функціонують в Україні.

Предметом вивчення є вплив іноземних інвесторів на результати діяльності ринку банківських послуг в Україні.

Методи дослідження є загальні діалектичні методи пізнання соціально-економічних явищ і процесів, теоретичні висновки, узагальнення наукових публікацій, положення відповідних нормативно-правових документів національного законодавства. Зокрема, в роботі знайшли застосування наступні методи: статистичний метод дозволив зробити узагальнення стану і

виявити динаміку впливу іноземного капіталу на банківську систему; при виділенні позитивних та негативних рис присутності іноземного капіталу в банківській системі, використовується метод порівняння.. При написанні висновків, провідними методами є узагальнення та синтез.

Інформаційною базою дослідження є Закони України, постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України, економічна література з питань банківської справи, наукова література, монографії, періодичні видання, інтернет-ресурси, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

отримало подальший розвиток: теоретичне визначення та практичне вирішення комплексу проблем, пов'язаних із функціонуванням іноземного капіталу в банківській системі України та визначення доцільності стимулювання його припливу при належному регулюванні, адже розвиток світових економічних зв'язків сприяє перетоку капіталів з однієї країни в іншу.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані Національним банком України при внесенні змін та доповнень до Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 22.11.2018р.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Несват Ю. В. Аналіз діяльності банків з іноземним капіталом в Україні //Управління діяльністю фінансових установ: зміни стереотипів: зб. наук. ст. студ. денної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2019. – 295 с. (С.56-61).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатку. Обсяг роботи складає 63 сторінок. В роботі представлено 9 таблиць, 14 рисунків, 3 додаток та використано 60 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ

Процеси глобалізації світової економіки не могли і не зможуть обминути ні Україну, ні її фінансово-банківську систему, особливо з огляду на відкритість вітчизняної економіки. Це значить, що більшість позитивних і негативних явищ зовнішнього світу буде впливати на нашу країну з відповідними наслідками.

Іноземне банківництво – це особливий вид міжнародної господарської діяльності, який полягає в організації та функціонуванні сукупності банків, які повністю або частково створені за рахунок іноземного капіталу, реалізують свої функції на території країни реципієнта з приводу банківського обслуговування клієнтів для одержання прибутку. Його функції сприяють розвитку не лише окремого банку, а й банківської системи та економіки країни загалом [15, с. 31]. Експансія іноземного капіталу в банківську систему України пройшла сім етапів (див.Додаток А): формування банківської системи України (1991-1994), створення іноземних банків «з нуля» (1995-1998 рр.), модернізація банківської системи (1999-2004 рр.), період активної експансії іноземного капіталу під час економічного зростання (2005-2008 рр.), період фінансової кризи та посткризового відновлення (2008-2010 рр.), період відтоку іноземного капіталу з банківської системи України (2011-2013 рр.), період очищення банківської системи (2014 р. – по теперішній час [7].

Для розгляду питання сутності іноземного банківництва необхідно розглянути визначення понять іноземний капітал, іноземний банк та банк з іноземним капіталом. В економічній енциклопедичній літературі поняття іноземного капіталу розглядаються як різноманітні форми капіталу (приватний, акціонерний, державний, банківський, промисловий, фінансовий

та капітал міжнародних фінансово-кредитних організацій та ін.), який належить закордонним власникам [15, с. 726].

Однак, немає однастайності у розумінні та визначенні понять іноземний банк та банк з іноземним капіталом. У тлумачному словнику О. Островської іноземний банк трактується як банк, що визнаний таким згідно з законодавством, іноземної країни, на території якої він зареєстрований [33, с. 180]. При цьому у формулюванні не визначається, яка частка іноземного капіталу має бути вкладена в банківську установу для отримання статусу іноземного банку, а тільки зазначається реєстрація згідно з законодавством. Проте більшість трактувань терміну «іноземний банк» визначається як банк, який повністю або частково належить іноземному капіталу (приватному, колективному або державному) і діє насамперед у його інтересах [15, с. 725].

Розбіжності між визначеннями решти науковців стосуються розміру мінімальної частки статутного капіталу, якою повинні володіти іноземні інвестори, щоб банк уважався іноземним. Ці цифри в різних авторів складають і 10 % [66], і 51 % [67], і 100 % [64, с. 25]. Проте більшість фахівців з МВФ, Світового банку, ЄБРР та CEPR у дослідженнях, присвячених тематиці міжнародної експансії банківського капіталу, до іноземних зараховують банки, 50 % і більше капіталу яких належить прямим іноземним інвесторам [68,69]. Слід зауважити, що визначення «іноземний банк» в Україні законодавчо не закріплене.

«Енциклопедія банківської справи» за редакцією Стельмаха В. подає визначення банку з іноземним капіталом як банку, який функціонує на території країни і капітал якого частково або повністю належить іноземним інвесторам [14, с. 49]. У Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначено термін «банк з іноземним капіталом» як банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 % [16]. Таке трактування враховує участь іноземного капіталу в банківській установі, частка якого становить більше 10 % і не враховує можливості вкладених, кількома інвесторами, коштів менше цієї частки.

Тож, під поняттям «банку з іноземним капіталом» необхідно визначати банківську установу з частковою участю іноземних інвесторів, а поняття «іноземний банк» необхідно розуміти як банк, який повністю на сто відсотків належить іноземним інвесторам і діє насамперед у власних інтересах.

Слід виділити, що на території України можуть провадити свою діяльність як банки зі 100-відсотковим іноземним капіталом, так і банки з частковою участю іноземного капіталу.

Дослідження економічної сутності іноземного банківництва потребує визначення його головних суб'єктів. Для цього потрібно виокремити дві групи суб'єктів іноземного банківництва – це прямі, які безпосередньо беруть участь у здійсненні іноземної банківської діяльності і від них залежить можливість здійснення банківської операції і отримання прибутків, а також непрямі, які опосередковано впливають на здійснення іноземного банківництва шляхом створення сприятливого клімату щодо розвитку іноземного банківського бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1.1

Суб'єкти іноземного банківництва [8].

Прямі		Непрямі
Інозмі інвестори	Резиденти та нерезиденти приймальної країни	Контрольні та регульовані органи
Представництва іноземних банків	Юридичні особи	Базельський комітет
Дочірні структури іноземних банків	Фізичні особи	Нацбанк України
Банки з іноземним капіталом менше 50%	Банки	Верховна Рада України і КМУ
Філії іноземних банків	Небанківські фінансові установи	Міністерство закордонних справ
	Держава	Податкові органи
		Атимонопольний комітет

Отже, іноземне банківництво – це частина фінансового сектору економіки, що включає сукупність інститутів, які повністю або частково створені за рахунок іноземного капіталу, здійснюють свою діяльність на території країни з метою одержання прибутку і сприяють розвитку банківської системи. До таких інститутів ми відносимо: банки, створені за участю іноземних інвесторів (банківські установи зі 100-відсотковим іноземним капіталом, банки з частковою участю іноземного капіталу), філії, дочірні структури іноземних банків, відділення та представництва іноземних банків.

Дослідження економічної сутності іноземного банківництва переконує в тому, що розвинута банківська система є необхідною умовою нормального функціонування суб'єктів господарської діяльності та економіки країни в цілому. Стабільний розвиток банківської системи потребує розвитку конкуренції, підвищення рівня капіталізації банків та залучення іноземного капіталу.

Приплив іноземного капіталу в економіку України, зокрема в банківський сектор, породжує нові можливості, але й нові загрози. У зв'язку з цим підвищується актуальність вивчення переваг і недоліків для розвитку України, які виникають за участі іноземних банківських установ в економічних процесах держави.

Не допускати іноземні банки у вітчизняну банківську систему не вигідно ні з економічних, ні з політичних міркувань, проте на такий крок треба йти, передбачаючи збереження можливості для реальної конкуренції вітчизняних банків із іноземними фінансовими установами. Очевидно, перспективи та наслідки функціонування іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі неоднозначні, адже мета іноземних інвесторів – максимізувати прибуток для своїх власників та інвесторів, а не підвищувати добробут населення країни – об'єкта інвестицій.

Існування іноземного капіталу в банківській системі України має як позитивні, так і негативні наслідки. Серед усього спектра переваг функціонування банків з іноземним капіталом в Україні слід виокремити:

1. Зростання іноземного капіталу позитивно впливає на економіку України, прискорюючи процеси розвитку фінансових ринків, розширюючи спектр банківських послуг та їх якість.

2. Залучення іноземного капіталу сприяє швидкому впровадженню передових, новітніх технологій банківської діяльності, нових методів ведення банківського бізнесу, зокрема використання досвіду фінансового менеджменту, антикризового управління, новітніх маркетингових технологій.

3. Запровадження міжнародного досвіду ведення банківської справи та здійснення міжнародних фінансових операцій. Поліпшення диверсифікації ризиків завдяки застосуванню новітніх технологій їх страхування. Упровадження системи страхування банківських ризиків та міжнародного досвіду щодо фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації комерційних банків.

4. Здешевлення банківських послуг. Іноземні банки можуть стати важливим джерелом довгострокового фінансування капіталомістких проектів та забезпечення підприємства необхідними кредитами за нижчими відсотками. Збільшення термінів кредитування, що життєво необхідно для іпотечного кредитування та кредитів в інвестиційну галузь.

5. Посилення розвитку конкуренції на ринку банківських послуг, як наслідок – підвищення ефективності функціонування банківської системи, розширення спектра якісних банківських послуг, підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників, що насамперед вигідно для позичальника. Прихід іноземних банків також сприяє витісненню з ринку економічно слабких банків, що сприятиме посиленню довіри до вітчизняної банківської системи юридичних та фізичних осіб, а також формуванню конкурентоспроможної та фінансово-стійкої банківської системи [10;50].

Існує певна закономірність – чим більшою є сукупна іноземна присутність у банківському секторі даної країни, то менш чутливими до шоків і менш проциклічними стають у ній банки. Таким чином, більша диверсифікованість банків з іноземним капіталом робить їх менш вразливими

до кризових явищ у приймаючій країні. Якщо збільшення присутності іноземного банківського капіталу належним чином регулюється та контролюється, то структура банківської системи вдосконалюється, банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні фондові ринки, більш динамічно розвиваються місцеві фондові ринки, підвищується ефективність трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, при одночасному зниженні відсоткової ставки[55].

Проте поряд з позитивним впливом іноземного капіталу на вітчизняну банківську систему існує ще й негативний, як-от:

1. Зростання залежності економіки, зокрема ринку праці та бюджету, від ефективної роботи інвесторів.

2. Додаткові ризики для банківської системи, які може спричинити діяльність філій банків з іноземним капіталом, серед основних – ризик банкрутства материнського банку, загострення соціальних, економічних і політичних ризиків.

3. Гіпотетично може зростати політична залежність країни від іноземців. Це можливо, якщо метою їх діяльності буде отримання політичного впливу, а не максимізації прибутків.

4. Можливий неконтрольований відтік капіталу з країни, оскільки акціонери банків з іноземним капіталом загалом інвестують у ті галузі і в тих країнах, де прибуток і безпека є вищими.

5. Присутність іноземних банків може послабити позиції ще недостатньо розвинутої банківської системи країни. Місцеві банки, які неспроможні на рівних конкурувати з банками з іноземним капіталом, банкрутують, що призводить до фінансової нестабільності в країні. Іноземні банки можуть завдяки конкурентним перевагам “відібрати” найбільш прибуткові вітчизняні ринки та клієнтів, залишаючи місцевим банкам обслуговувати інших (більш ризикових) клієнтів, збільшуючи загальний рівень ризиків їх портфелів.

6. Відносна дешевизна і легкість доступу до зовнішніх джерел фінансових ресурсів слугує вагомим аргументом на користь кредитування в іноземній валюті, що посилює доларизацію в Україні[30;12].

Також, проаналізовано, узагальнено і систематизовано позитивні та негативні наслідки впливу іноземного капіталу на банківську систему, які описані у праці Романенка Л. «Переваги та недоліки присутності іноземного капіталу в банківській системі України», де зібрані погляди таких науковців: В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, І. В. Буковський, В. В. Вітлінський, В. М. Геець, В. В. Корнєєв, В. Є. Новицький, та подано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

**Наслідки впливу іноземного капіталу на банківську систему України
[30;19;55]**

Позитивні	Негативні
Розвиток банківської конкуренції	Загроза отримання іноземними банками контролю над банківським сектором
Доступ до міжнародних ринків капіталу	Зростання рівня чутливості до економічних та політичних криз в країнах-інвесторах
Підвищення рівня капіталізації	Відплив капіталу за кордон, в офшорні зони
Розширення спектру банківських послуг	Можливість економічного шпигунства та кібератак
Зростання обсягів кредитування	Вибіркове обслуговування іноземними банками лише «обраних» клієнтів
Розвиток міжнародної торгівлі	Політичний ризик
Впровадження високовартісних новітніх технологій	Ускладнення банківського нагляду
Підвищення якості обслуговування клієнтів	Зниження депозитної активності

Незважаючи на цілий ряд позитивних змін, експансія іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі супроводжується значним переліком ризиків для банківського сектору та економіки України в цілому, оскільки іноземні банки в Україні переслідують здебільшого власні цілі, не

здійснюючи істотного позитивного впливу на економічний розвиток України та ефективність функціонування всієї банківської системи в цілому.

Форма входження іноземного капіталу нерезидентів в банківську систему тієї або іншої країни залежить від реалізовуваної ними стратегії транснаціональної експансії. Існує пряма та опосередкована форма входження іноземного капіталу в банківський сектор країни (див. рис.1.1). Пряма форма входження — це створення дочірнього банку, відкриття філії (представництва) та придбання діючого банку. До опосередкованої форми входження іноземного капіталу в банківському секторі належать залучення субординованого боргу, залучення синдикованого кредиту та розміщення єврооблігацій[59].

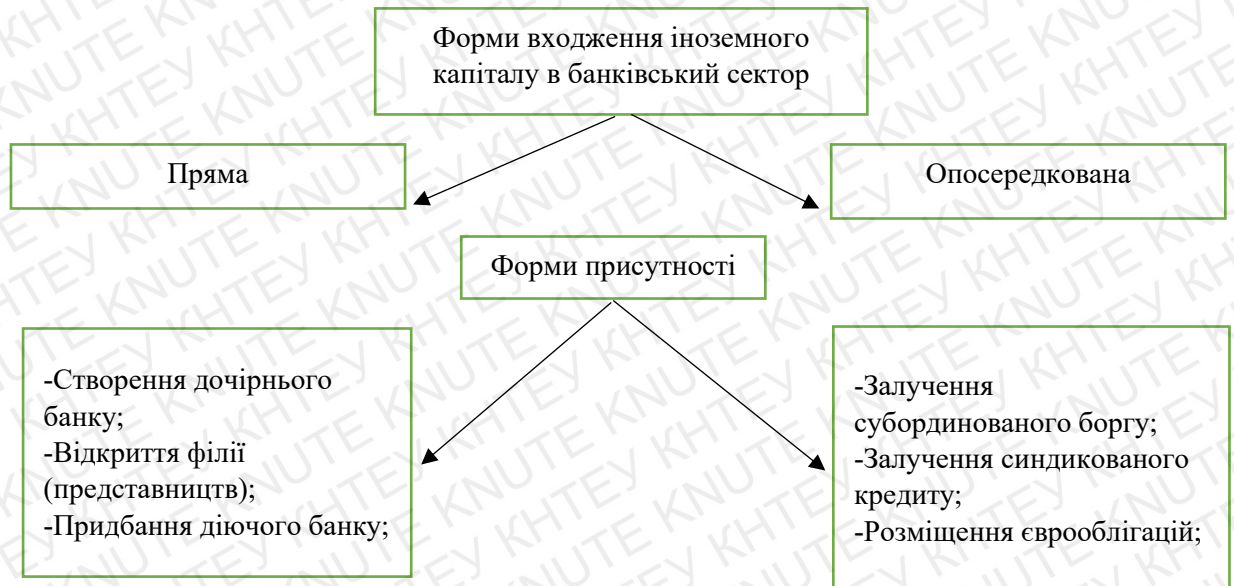

Рис.1.1 Форми входження іноземного капіталу в банківський сектор [59;55]

Відкриття дочірніх банків є характерним для перших етапів розвитку банківської системи України. Він передбачає, що іноземний банк, входячи на ринок нашої держави, створює дочірній банк, що проходить реєстрацію і розпочинає функціонування відповідно до вимог чинного законодавства, 100 % статутного фонду такого банку належить іноземній фінансовій структурі[59,с.5]. Формою присутності іноземного капіталу в банківському секторі України є іноземний капітал, що прямо впливає на її капіталізацію, тобто його участь у статутних фондах банків на території України. Іноземні

банки виходять на новий ринок шляхом придбання акцій місцевого банку. За характером входження іноземної фінансової установи до акціонерного капіталу місцевого банку розрізняють повний продаж, спільний та портфельний [39, с. 98]. Саме ця форма присутності іноземного капіталу на ринках інших країн є найефективнішою, що економить час міжнародних банків на створенні нового бізнесу в певній країні та дозволяє їм демонструвати швидке зростання, впевненіше відстоювати свої позиції.

Другою формою входження іноземного капіталу в банківську систему є опосередкована форма входження, яка представляє собою залучення позичкових коштів на міжнародних фінансових ринках до банківської системи приймаючої країни на основі субординованого боргу, синдигованих кредитів і розміщення єврооблігацій. Дана форма має на меті залучення довгострокових ресурсів, що має позитивний вплив на розвиток банківської системи.

Залучення коштів (депозитів) на умовах субординованого боргу з метою врахування цих коштів до капіталу банку може здійснюватися як шляхом укладення прямих договорів між банком-боржником та інвестором, так і шляхом випуску банком-боржником боргових цінних паперів. Боргові цінні папери під субординований борг випускаються у вигляді ощадних/депозитних сертифікатів[20,с.78]. Така форма присутності іноземного капіталу для вітчизняних банків є досить вигідною. Так, даний ресурс банки залучають на довгий термін (строком понад 5 років). Це дуже вигідно, так як по-перше, ставка процента за таким боргом є досить низькою, а по-друге, такий капітал не можна достроково вилучити.

Синдигований кредит — це кредит, що надається консорціумом (синдикатом, тобто групою) міжнародних банків, вітчизняним банкам [2,с. 78]. Перевагами такої форми присутності іноземного капіталу є невисока відсоткова ставка, оскільки банки-кредитори, що входять до синдикату, представляють країни з дуже низькими (порівняно з Україною) обліковими ставками та низькою маржею і спредом між залученням та розміщенням фінансових ресурсів

Також до опосередкованої форми входження іноземного капіталу в банківську систему відносять розміщення українськими банками так званих єврооблігацій (євробондів) — цінних паперів власного боргу, які емітовані та деноміновані в доларах США та євро [59, с.22—23]. Розміщення єврооблігацій в Україні робить можливим вихід на ринок іноземних інвесторів, оскільки даний вид інвестицій є досить прибутковим і є привабливим для іноземного капіталу як способу його вкладення, а для українських банків — як методу його залучення.

За характером регулювання входження іноземного капіталу виділяють приховану та наявну форму приходу іноземного капіталу у банківський сектор. Законодавством України визначено, що банк вважається «банком з іноземним капіталом», якщо частка капіталу в ньому, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 % (наявна форма присутності)[16]. Проте, у банківському секторі України бувають випадки, коли нерезиденти застерігаються купувати контрольний пакет акцій українського банку одразу. Замість цього, щоб увійти в курс справ, купується міноритарний пакет менше 10 % акцій. Така операція не передбачає отримання рішення від НБУ. У випадку позитивного ходу справ, участь у капіталі місцевого банку збільшується[21].

З прийняттям нової редакції Закону України —Про банки і банківську діяльність у грудні 2000 р. були зняті обмеження на частку у статутному капіталі банку будь-якого із засновників, акціонерів (учасників), а для створення банку з іноземним капіталом чи набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом було необхідно отримати лише попередній дозвіл НБУ. При цьому банком з іноземним капіталом став визнаватися банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [16].

У листопаді 2006 р. до зазначеного закону були внесені зміни, що стосувалися правил доступу іноземного капіталу на ринок банківського корпоративного контролю. Зокрема, було зафіксовано, що з дня вступу

України до СОТ іноземні банки можуть відкривати на території України як філії, так і представництва (раніше – тільки представництва). У цілому ж, оцінюючи зазначені законодавчі новації, можна визначити, що із їх прийняттям в нашій країні був запроваджений ліберальний режим функціонування іноземних банківських структур [24].

Також варто зазначити, що змінилась стратегія входження іноземних банків на ринок України. Раніше домінувала тенденція —створення з нуля відповідних установ, то з лібералізацією законодавства переважна частка банків з іноземною участю обрали більш швидкий спосіб – через купівлю існуючих вітчизняних банків з розгалуженими мережами територіальних відділень і філій.

Сьогодні Україні варто переглянути методи державного регулювання банків з іноземним капіталом, перш за все – це регулювання їх діяльності на ринку корпоративного контролю. Для цього НБУ варто вести нагляд не лише за дочірніми структурами іноземних банків, а й за материнськими. Що дозволить оцінювати загальну картину діяльності певного банку та його вплив на стабільність роботи дочірніх структур. Позитивним кроком щодо стабілізації у банківській системі стало прийняття Закону України № 2085 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних з банком осіб». Перший позитивний момент – це вимога щодо розкриття інформації про тіньових власників банків, які до того мали змогу уникати банківського нагляду, використовуючи офшорні схеми виводу капіталу та різноманітні інструменти де-персоніфікації. Новація Закону полягає, зокрема, в розширенні поняття «істотна участь». Таким чином, значно розширюється коло відповідальних осіб за шкоду, завдану платоспроможності банку[5,с.39].

З прийняттям у 2010 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування» інвестиційний режим діяльності іноземних банків став навіть сприятливішим, оскільки було усунуто обмеження у видах і формах

здійснення іноземних інвестицій та скасовано посилений контроль за іноземними інвестиціями з боку уповноважених державних інституцій [62]. Очікувалось, що надання такого роду преференцій дасть змогу переорієнтувати діяльність іноземних банків на кредитування вітчизняних виробників – підприємств реального сектору економіки, фінансовий стан яких стрімко погіршувався у зв'язку із кризою збуту продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках. Проте ці сподівання не справдилися. Банки з іноземним капіталом зосередили свою увагу на ринку державних цінних паперів і кредитуванні фізичних осіб, використовуючи для цього більш дешеві ресурси материнських компаній[52] .

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

2.1 Загальний аналіз діяльності банків з іноземним капіталом в Україні

Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем Національного банку України визначив критерії для окремих груп банків на 2019 рік. Відповідно до рішення Комітету від 28 лютого 2019 року № 70 передбачені такі групи[34]:

- банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку;
- банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;
- банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку.

Такий розподіл (див.Додаток Б), Національний банк використовуватиме під час здійснення аналізу діяльності банківської системи України.

Станом на 01 січня 2019 року ліцензію Національного банку України мали 77 банківських установи (в т.ч. 37 банків з іноземним капіталом та 23 зі 100% іноземним капіталом). З початку 2019 року кількість функціонуючих банківських установ не змінилася. В таблиці 2.1, представлена інформація щодо динаміки зміни кількості банків України станом з 1 січня 2008 р. по 1 січня 2019 р.

Як бачимо, в Україні спостерігається тенденція до скорочення кількості банківських установ вітчизняних власників, причому, банки з іноземним капіталом (в т.ч. з 100% іноземним капіталом) демонструють

незначні зміни до зменшення у кількості.

Таблиця 2.1

Динаміка зміни кількості банків та банків з іноземним капіталом в Україні 2008-2019 рр. [34]

Станом на 01.01	Кількість діючих банків	З них із	
		іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом
2008 р.	175	47	17
2009 р.	184	53	17
2010 р.	182	51	18
2011 р.	176	55	20
2012 р.	176	53	22
2013 р.	176	53	22
2014 р.	180	49	19
2015 р.	163	51	19
2016 р.	117	41	17
2017 р.	96	38	17
2018 р.	82	38	18
2019 р.	77	37	23

Період з 2008 р. до 2019 р. на ринку надання банківських послуг можна спостерігати суттєве зменшення кількості комерційних банків. Відповідно до офіційних статистичних даних Національного банку України, на початку 2008 р. в Україні діяло 175 банків, а станом на 01 січня 2019 року — лише 77.

На початку 2008 року налічувалось 47 банків з іноземним капіталом, із них 17 з 100 відсотковим іноземним капіталом. Проте незважаючи на достатньо велику прибутковість іноземних вкладень в банківському секторі спостерігається відтік банків з іноземним капіталом. Станом на 01.01.2019 року кількість діючих банків з іноземним капіталом становить 37, з них 23 банків — зі 100% іноземним капіталом. Динаміку зміни кількості банків України можна прослідкувати на рисунку 2.1.

Таке стрімке скорочення учасників ринку зумовлене, передусім, такими основними причинами: — вихід з України значної кількості іноземних транснаціональних банківських груп; — агресія Російської Федерації проти України; — проведення НБУ заходів щодо виведення з ринку неплатоспроможних банків.

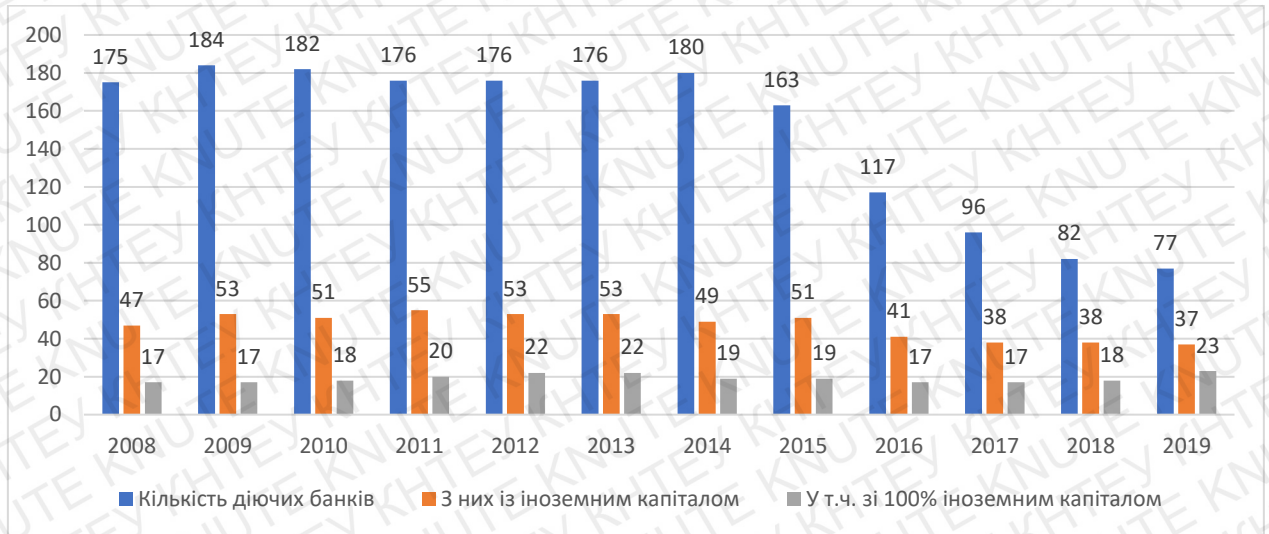

Рис. 2.1 Динаміка кількості банківських установ в Україні за 2008-2019рр. станом на 01.01 [34]

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі починаючи з 2015 р. зростала і досягла станом на кінець I кварталу 2017 р. свого максимуму – 56%, але уже на кінець 2017 року цей показник зменшився до 38,7% (див.табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Банки з іноземним капіталом у загальній структурі банківських установ України 2014-2019 рр. [34]

Станом на 01.01	Кількість діючих банків	Частка банків з іноземним капіталом, %	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %
2014 р.	180	27,2	34
2015 р.	163	31,3	32,5
2016 р.	117	32,5	43,3
2017 р.	96	38,7	51,9
2018 р.	82	44,1	31,5
2019 р.	77	48	35,5

Це було спричинено розширенням переліку критеріїв віднесення банку до категорії неплатоспроможних згідно Закону України «Про банки і банківську діяльність», а саме статті 75 пункту 3 – «системне порушення

банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», окремі банківські установи внаслідок цього були визнані неплатоспроможними [16]. Слід зазначити, що станом на 01.01.2019 р. кількість банків, які мають банківську ліцензію, скоротилась до 77, з них 37 банків з іноземним капіталом, 22 із них із 100%.

Щодо частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків, то можемо відмітити, що 2017 р. спостерігалась позитивна тенденція у її прирості на 52%, проте уже з 2018 р. спостерігалась спадна тенденція. Наглядно цю динаміку можемо прослідкувати на рисунку 2.2. Так, за 2014-2019рр. збільшення цього показника становило 0,015%, а з 2017-2019 рр. – зниження практично на 31,5% (рис. 2.2).

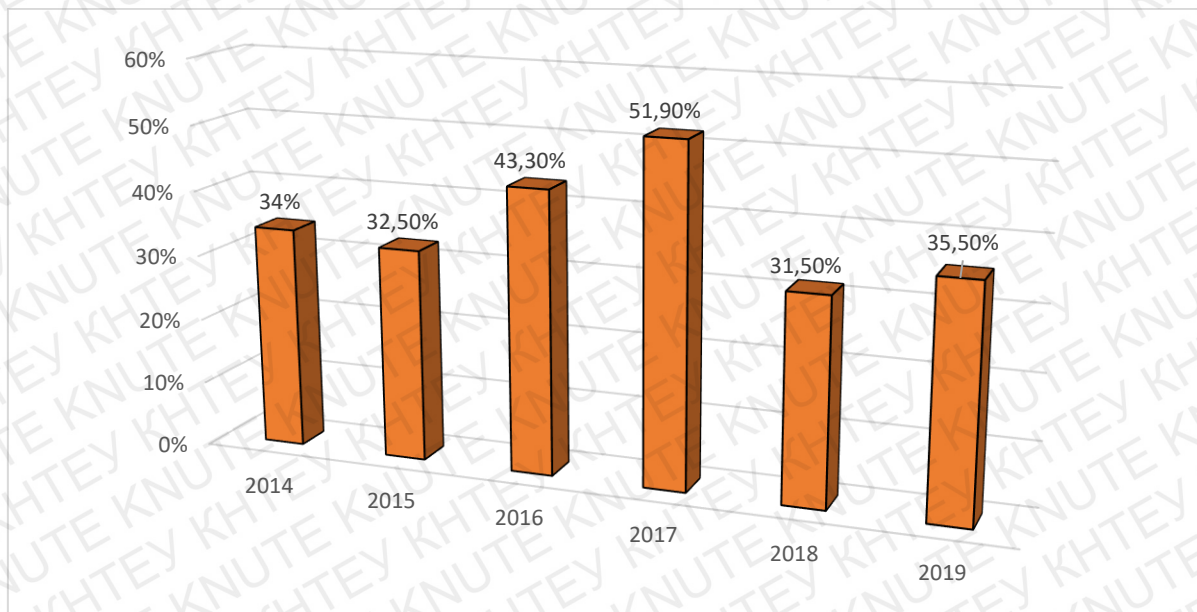

Рис. 2.2 Динаміка частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків в Україні в 2014-2019 рр., станом на 01.01, % [34]

Станом на 1 грудня 2018 р. найбільша частка іноземного капіталу у банківській системі України належить банкам Російської Федерації (загалом 22,84 % статутного капіталу). Банкам з країн Європейського Союзу належить 19,43 % статутного капіталу, зокрема, Австрії (1,32 %), Франції (1,35%), Угорщини (1,33 %), Греції (0,54 %), Польщі (0,54 %), Кіпру (6,21 %),

Німеччини (0,06 %), Італії (3,81 %), Швеції (0,05%). З інших країн (Туреччина, Казахстан, США) частка іноземного капіталу становить 1,01 % статутного капіталу банківської системи України (рис.2.3).

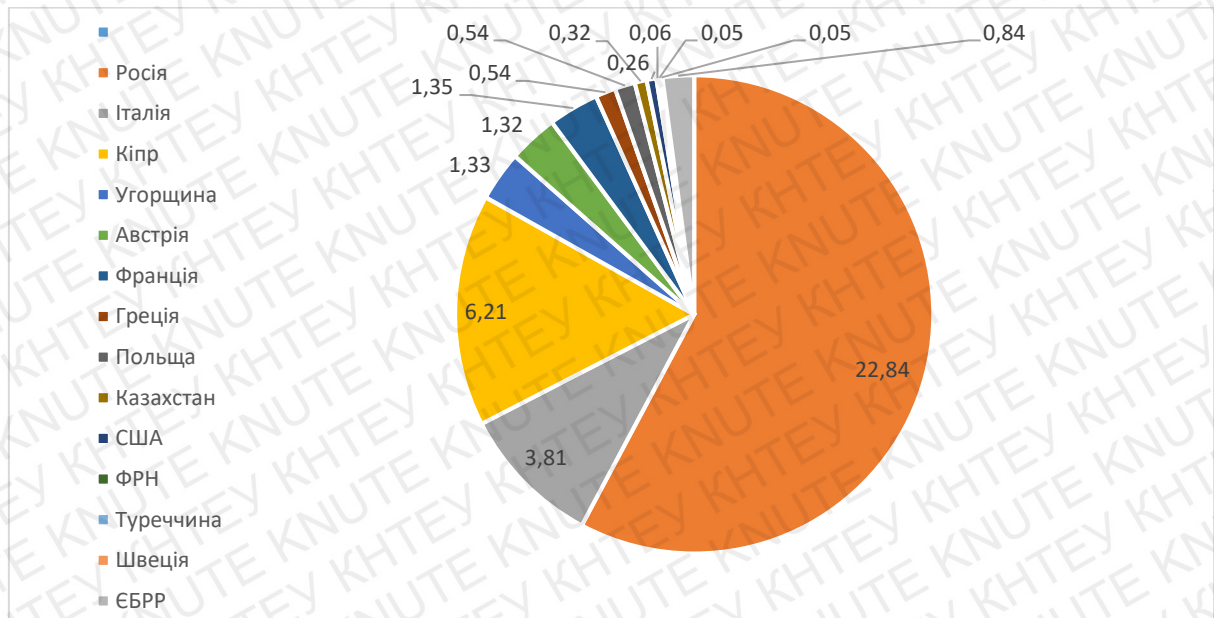

Рис.2.3 Частка іноземного капіталу у банківській системі України за країнами походження, станом на 01.01.2018р., % [43]

Одним із провідних інвесторів у банківську систему України можна вважати Європейський Банк Реконструкції та Розвитку. Він володіє 30% статутного капіталу «Райффайзен банк Аваль» та 40 % статутного капіталу «Укрсиббанк», що станом на 1 січня 2018 р. забезпечувало його частку у статутному капіталі банківської системи України на рівні 0,84 %.

Протягом I кварталу 2019 року в структурі власності банківської системи України відбувались перегрупування(див.Додаток В). Станом на 01.01.2019 року структура власності активів банківської системи України була представлена наступним чином: банки з приватним українським капіталом складають близько 13%, банки іноземних банківських груп – 35%, державні банки – 52%.

Досліджуючи вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України, було виявлено, що невеликий обсяг іноземного

капіталу в банківській системі (до 30%) позитивно впливає на конкурентоздатність банківського сектора, легше піддається контролю з боку НБУ, особливо, якщо материнські структури є великими банками з високим рейтингом. Якщо індикатор частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків перевищує 1/3, регулятивна роль НБУ зменшується, що негативно впливає на макропроцеси в країні. Як було зазначено раніше в 2019 р. цей показник 35,5%. Таку ситуацію можна оцінити незадовільно спираючись на методичних рекомендаціях визначені порогові значення індикатора – частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків, від розміру якого залежить безпека функціонування банківської системи та дослідження Дмитренко М. Г. та Крупка І.М. [44;23]

Найбільш згубний вплив на розвиток вітчизняної економіки в цілому і фінансову безпеку банківської системи, зокрема, нанесли банки з російським капіталом, а особливо банки з державним російським капіталом (Сбербанк Росії, Промінвестбанк, ВТБ - Банк), які досить часто використовують для політичного та економічного шантажу. Суттєвий вплив на фінансову безпеку банківської системи України має проведення російськими банками операцій на валютному ринку з метою посилення девальваційних тенденцій та з метою фінансування валютного ринку своєї країни. Росія не поспішає позбуватись своїх активів в Україні, оскільки вивести капітал вони не можуть, бо потрапили під санкції, адже якщо закрити банк, вони просто втратять свої гроші.[47]

Яскравим прикладом цього є «дочка» найбільшої державної фінансової установи Росії «Сбербанк», яка з останніх сил продовжує працювати в Україні. За перші три квартали 2018-го збиток банку склав 6,9 млрд. грн., хоча іще минулого року за цей самий період був прибуток понад 100 млн. грн. [50]

Що ж стосується діяльності банків із західним капіталом, то на наш погляд, така діяльність має більше позитивних рис, ніж негативних. До таких варто віднести підвищення рівня корпоративної культури та ризик-менеджменту, зростання капіталізації банківської системи, підтримання

належного рівня фінансової стійкості банків за рахунок виконання вимог Базель III та можливостей залучення додаткових ресурсів в материнських компаній для розширення кредитних можливостей, а значить для реалізації стратегічних планів нашої держави.

Ефективність діяльності установ банківської системи значною мірою залежить від рівня капіталізації (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Показники капіталізації банківської системи України
в 2019 р. станом на 01.01.***

Показники	Банки з українським капіталом	Банки з іноземним капіталом	Всього
Кількість діючих банків	40	37	77
Загальні активи (скориговані на резерви за активними операціями), тис.грн	390431037,70	331559518,40	728825096,60
Частка в загальному обсязі,%	53,57	45,49	100,00
Регулятивний капітал, тис.грн	60215948,50	65215948,50	126116739,50
Частка в загальному обсязі,%	47,75	51,71	100,00
Сплачений зареєстрований статутний капітал, тис.грн	326345847,00	141316682,20	467662529,20
Частка в загальному обсязі,%	64,5	35,5	100,00
Адекватність статутного капіталу, Н2,%	15,42	19,87	17,30

**Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [43]*

В Україні цей показник є достатньо низьким, що стало однією з причин ліквідації низки банків. При чому, з початком політичної кризи та військових дій, паніка серед населення спровокувала відтік коштів з банківських установ. Капітал банків з іноземним капіталом за 2017-2019 рр. зростав більш високими темпами, ніж вітчизняний банківський капітал. (див.рис.2.4).

Національний банк на кінець 2018 року оприлюднив результати стрес-тестування 24 банків, з яких потребу в капіталі мали 13 установ на

загальну суму 42,1 млрд. грн. [31]. Зокрема, серед банків які потребували докапіталізацію, лише 6 було з іноземним капіталом.

Таблиця 2.4

**Темпи зміни капіталізації банківської системи України
в 2017-2019рр.***

Станом на 01.01	Капітал, млн.грн.			Статутний капітал, млн.грн.			Адекватність статутного капіталу, Н2,%		
	Всього	Банки з українським капіталом	Банки з іноземним капіталом	Всього	Банки з українським капіталом	Банки з іноземним капіталом	Всього	Банки з українським капіталом	Банки з іноземним капіталом
2017	112 155	689 256	577 101	474 410	228 192	246 218	15,3	15,7	14
2018	123 224	640 764	517 540	507 226	347 450	159 776	15,8	13,6	14,8
2019	126 116	602 159	652 159	467 662	326 345	141 316	17,3	15,4	19,8

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [43]

Як показує рис. 2.4, чисті активи іноземних банків займають 30 % від загальних активів банківської системи України, а це прямо вказує на те, що вони лідери ринку за кредитним портфелем.

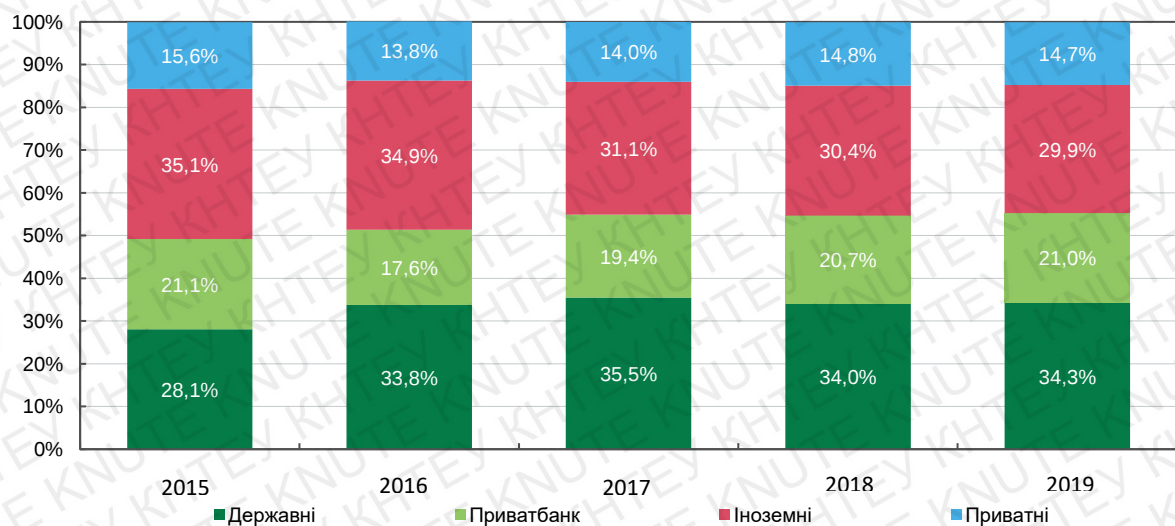

Рис.2.4 Розподіл чистих активів в банківській системі України за групами банків в 2015-2019 рр. станом на 01.01, % [43]

Отже, населення та юридичні суб'єкти надають перевагу іноземним банкам, що можна пояснити їх більшою стійкістю, що особливо проявилась під час кризи в Україні та відносно нижчою ціною на кредитні кошти, тим більше, банки з іноземним капіталом сьогодні пропонують більший вибір продуктів та послуг, ніж вітчизняні. Як видно на рисунку 2.5, чисті кредити видані банками з іноземним капіталом фізичним особам починаючи з 2017 р. і по 2019 р. зросли на 67,9%.

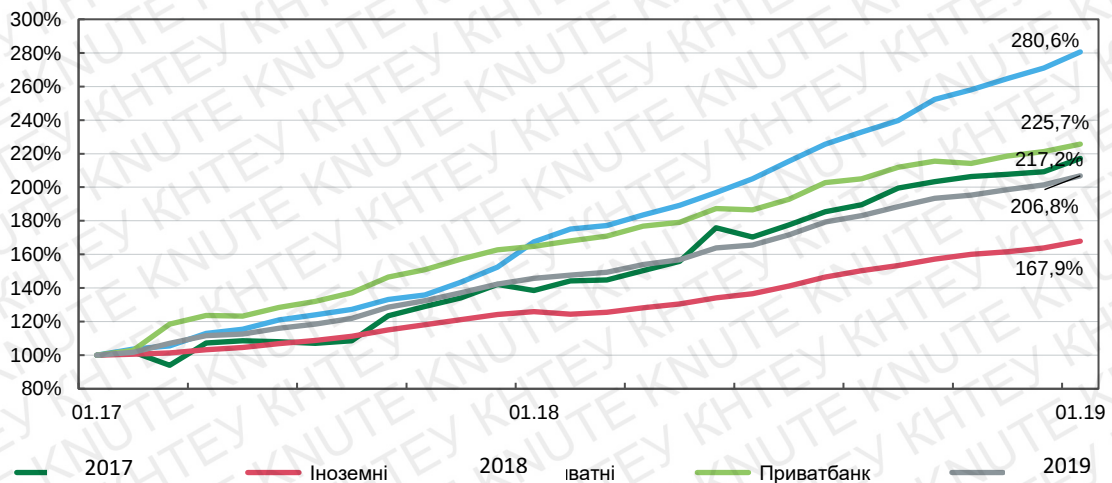

Рис. 2.5 Чисті кредити надані фізичним особам за групами банків у гривні в 2017-2019рр. станом на 01.01, % [43]

Відповідно кредитування суб'єктів господарювання іноземними банками на період з 2017-2019 рр. зросло аж на 29 %, випереджаючи банки з державним капіталом (рис.2.6).

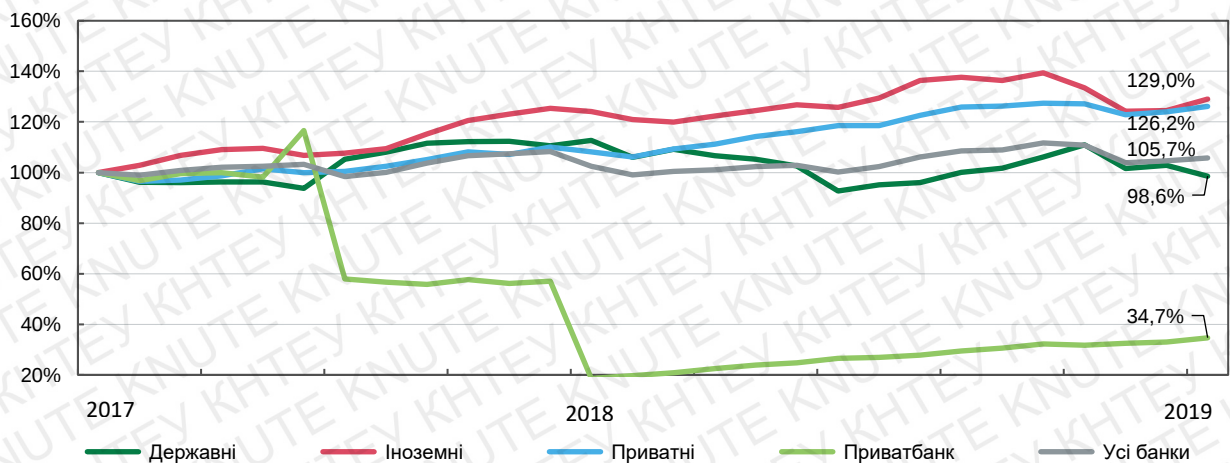

Рис. 2.6 Чисті кредити надані суб'єктам господарювання за групами банків у гривні в 2017-2019рр. станом на 01.01,% [43]

Витіснення вітчизняних банків з ринку споживчого кредитування фізичних осіб та втрата ними клієнтської бази на користь іноземних банків, а також переважне кредитування банками з іноземним капіталом економіки і фізичних осіб в іноземній валюті є вкрай негативними тенденціями

Велика частка недіючих кредитів – джерело системних ризиків в Україні. За останні три роки прогрес у скороченні непрацюючих був ледь помітним (рис.2.7).

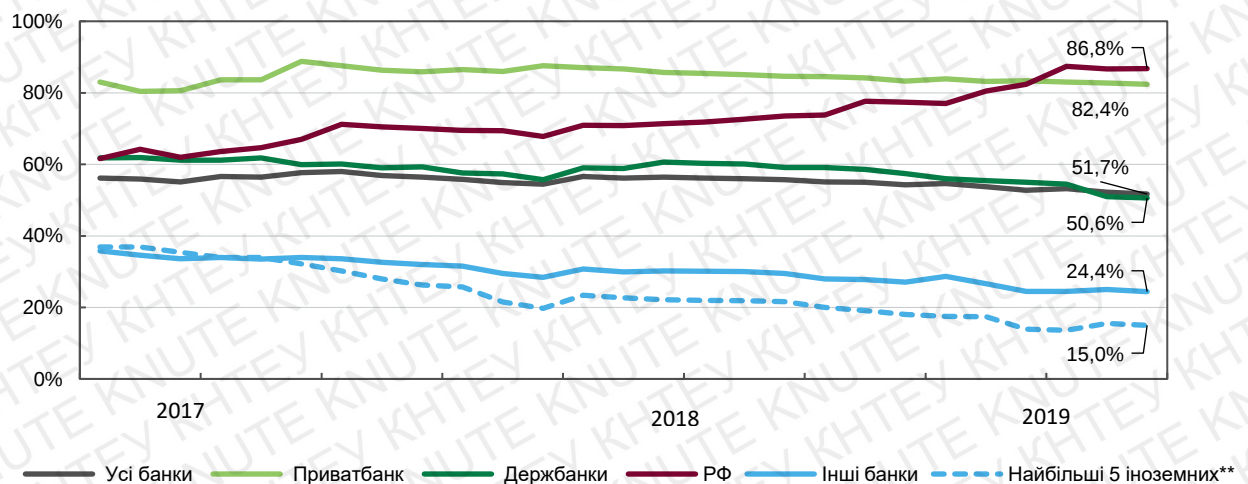

Рис.2.7 Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків України за групами в 2015-2019 рр. станом на 01.01, %, [43]

У державних банках проблема непрацюючих кредитів найгостріша. Частка непрацюючих у їх кредитних портфелях становить близько 50,6 %. Частка державних банків у загальному обсязі недіючих кредитів сектору становить 51,7 %.

В іноземних банках ці показники значно зменшилися: за два роки в топ-5 із них частка знизилася з 34,0 % до 15,0 %. Це доводить, що активна робота з недіючими кредитами дає хороший результат за відносно короткий період. Проте, важливо відмітити, що частка недіючих кредитів в банках саме з російським капіталом за період 2017-2019 рр. зросла аж на 34,8%.

Специфіка функціонування банківської системи характеризується тим, що в структурі банківського капіталу основну частку займають залучені та позичені кошти. На можливості банку залучати депозитні кошти впливає стан економіки країни, кризи неплатежів [27].

Банківська практика показує, що найстійкішим ресурсом для банківських установ є депозитні вклади фізичних осіб, оскільки за ними прослідковується значно повільніший рух коштів. Результати дослідження частки депозитів фізичних осіб в загальному обсязі за період з 01.01.2015 по 01.01.2019 року можна переглянути на рисунку 2.8.

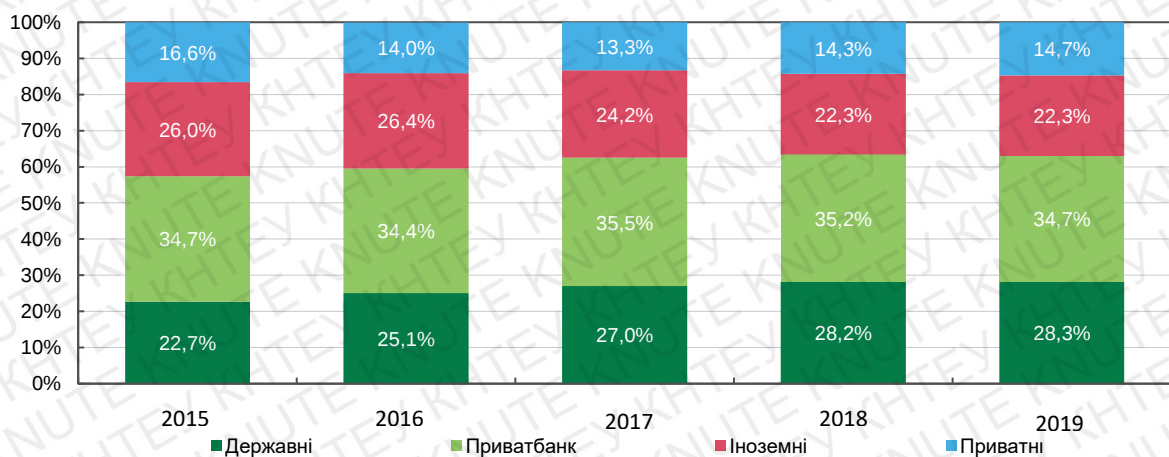

Рис. 2.8 Розподіл депозитів фізичних осіб БС України за групами банків в 2015-2019 рр. станом на 01.01, % [43]

За чотири місяці 2019 року найкращу динаміку зростання обсягу депозитів фізичних осіб показали банки іноземних банківських груп: приріст грошей населення в цій групі становив 5% - до 121 млрд грн. Всього фізичні особи зберігають в 21-му іноземному банку, які працюють в Україні, 23% грошей населення, які знаходяться в банках. Банки з українським приватним капіталом збільшили в січні-квітні 2019 р. обсяг заощаджень населення на 4%. Ці банки мають найменший ступінь довіри серед населення: в 50-ти банках з українським приватним капіталом знаходиться всього 15% коштів фізичних осіб, або 76 млрд грн.

Поточна всеохоплююча криза в Україні похитнула фінансову стабільність, платоспроможність та кредитоспроможність банків з українським капіталом, цим скористались фінансові установи з іноземним капіталом, підвищивши свою конкурентоспроможність шляхом додаткової капіталізації.

Тому на яким би не був позитивний ефект від діяльності іноземних банків, особливо у період кризи, їх діяльність потребує чіткої регламентації та регулювання зі сторони відповідних державних органів, адже проблем функціонування банків з іноземним капіталом в Україні досить багато, деякі з них представлено на рисунку 2.9.

Недосконалість правової бази
Нерозвинутість та низьказахищеність фінансового ринку
Недосконалість правової бази
Низька капіталізація банківської системи, високий рівень кредитної заборгованості
Критична частка іноземного капіталу в капіталі банківської системи
Високий рівень інфляції, різкі коливання валютного курсу
Політичний ризик
Рівень корупції та тінізації економіки
Слабкий контроль і моніторинг за використанням бюджетних коштів
Ризики суб'єктів господарювання
та інше

Рис. 2.9 Проблеми функціонування банків з іноземним капіталом в Україні [30;45]

2.2 Рейтинова позиція банків з іноземним капіталом в банківській системі України

Одним із найсучасніших підходів для визначення та порівняння рівня

розвитку та ефективності діяльності банківських установ є рейтинговий. Він базується на рейтингах всесвітньо відомих компаній, які складають перелік показників, за якими й розміщують банки у рейтингову послідовність.

В даній науковій роботі основними показниками для порівняння рівня розвитку та ефективності діяльності вітчизняних банків і банків з іноземним капіталом є розмір активів, зобов'язань та фінансового результату. Перейдемо до виокремлення груп банків з найбільшим значенням цих показників.

Варто відзначити, що з 20 найбільших банків за розміром загальних активів та зобов'язань – 14 банків з іноземним капіталом і лише 6 банків з капіталом українського походження: державні «Приватбанк», «Ощадбанк», «Укрексімбанк», «Укргазбанк», приватні «ПУМБ» та «Південний». Як наслідок, монопольна, в деякій мірі, діяльність «Приватбанк», призводить до змін у структурі власності активів банківської системи держави, відповідно, кардинально зменшилась частка банків з приватним українським капіталом, частка капіталу державних банків перевищила 50%, а частка банків іноземних банківських груп, практично, зберегла свої позиції [22].

У таблиці 2.4, подано рейтинг 20 українських банків за загальними активами станом на 1 січня 2019 року (разом у них зосереджено 89,9 % активів усієї банківської системи України).

Таблиця 2.4

Рейтинг найбільших українських банків за загальними активами в 2018-2019 рр. станом на 01.01*

Позиція в рейтингу	Назва банку	Усього активів		Темп приросту, %	Абс.приріст, тис.грн.
		2019 р., тис. грн	2018 р., тис. грн		
1	АТ КБ «ПриватБанк»	525 698 074	475 977 768	10,45	49 720 306
2	АТ «Ощадбанк»	279 640 085	297 746 572	-6,08	-18 106 487
3	АТ«Укрексімбанк»	232 798 022	229 926 845	1,25	2 871 177

4	АБ«Укргазбанк»	99 606 035	85 078 134	17,08	14 527 901
5	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	79 438 888	77 303 173	2,76	2 135 715
6	АТ «Альфа-Банк»	69 614 276	58 135 286	19,75	11 478 990
7	АТ«Сбербанк»	65 068 066	64 961 276	0,16	106 790
8	АТ «ПУМБ»	56 226 137	58 580 725	-4,02	-2 354 588
9	АТ «Укрсиббанк»	52 998 455	52 982 798	0,03	15 657
10	ПАТ«Промінвестбанк»	47 198 886	52 496 779	-10,09	-5 297 893
11	АТ«ОТП Банк»	39 777 901	37 843 180	5,11	1 934 721
12	АТ«Укрсоцбанк»	37 832 442	54 630 712	-30,75	-16 798 270
13	ПАТ«Креді Агриколь Банк»	37 439 903	32 464 442	15,33	4 975 461
14	АБ«Південний»	25 810 987	24 546 860	5,15	1 264 127
15	АТ«Сітібанк»	22 890 001	19 338 053	18,37	3 551 948
16	АТ«ПроКредит банк»	21 662 627	16 587 708	30,59	5 074 919
17	АТ «Таскомбанк»	18 818 983	14 723 374	27,82	4 095 609
18	ПАТ «Кредобанк»	17 560 930	14 926 227	17,65	2 634 703
19	АТ«Кредит Днепр»	12 482 451	11 132 181	12,13	1 350 270
20	«Універсалбанк»	12 470 733	7 068 671	76,42	5 402 062
	Разом по групі платоспроможних банків України	1 320 112 000	1 282 748 000	2,91	37 364 000

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [43]

Банки з іноземним капіталом виділені жирним шрифтом. У таблиці також представлені активи та цих банківських установ станом на 1 січня 2018 року та їх приріст у 2019 р. у порівнянні з 2018 р. Частка найбільших 20-ти банків два роки поспіль залишається на рівні близько 91%.

Серед банків з участю іноземного капіталу за обсягом активів лідирує «Альфа-Банк» з країною походження капіталу Люксембург (частка у банківській системі України 2,54 %), «Сбербанк» з країною походження капіталу Російська Федерація (частка у банківській системі України 4,21%), «ОТП Банк» з країною походження капіталу Угорщина (частка у банківській системі України 2,09%), «Сітібанк» з країною походження капіталу США (частка у банківській системі України 0,04%), «ПроКредит Банк» з країною походження капіталу Німеччина (частка у банківській системі України 0,28%),

«Кредит Днепр» з країною походження капіталу Кіпр (частка у банківській системі України 0,51%).

Серед банків з 100% іноземним капіталом лідирує австрійський «Райффайзен Банк Аваль», який, за даними порталу «Мінфін» [46], займає першу позицію в рейтингу стійкості банків, а також є й найприбутковішим банком. Далі за ним слідує «Укрсиббанк» з країною походження капіталу Франція (частка у банківській системі України 1,71%), «Промінвестбанк» з країною походження капіталу Російська Федерація (частка у банківській системі України 13,71 %), «Укросоцбанк» з країною походження капіталу Австрія (частка у банківській системі України 5,63%), «Креді Агріколь Банк» з країною походження капіталу Франція (частка у банківській системі України 0,41%), «Таскомбанк» з країною походження капіталу Кіпр (частка у банківській системі України 0,10%), «Кредобанк» з країною походження капіталу Кіпр (частка у банківській системі України 0,10%), «Універсал банк» з країною походження капіталу Греція (частка у банківській системі України 1,05%). Динаміку загальних активів в банківській системі України за період 2015-2019 рр. в розрізі за групами банків можна прослідкувати на рисунку 2.10.

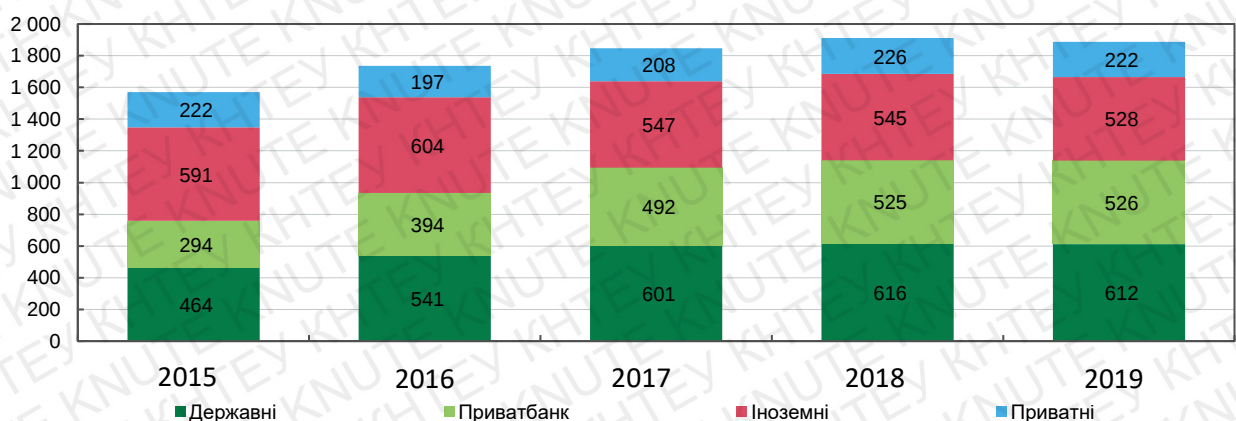

Рис.2.10 Динаміка загальних активів в БС України за групами банків в 2015-2019 рр., станом на 01.01, млрд грн.*

* побудовано автором за даними [43]

Результати аналізу частки банків за розміром зобов'язань представлені в таблиці 2.5., банки з іноземним капіталом виділені жирним шрифтом. Найбільша частка загальних зобов'язань припадає на українські банки і становить 62,47%. В той час частка банків з іноземним капіталом у загальних зобов'язаннях платоспроможних банків станом на 1 січня 2019 р. становила 29,40% (у т.ч. 12,19 % банків з 100 % іноземним капіталом).

Таблиця 2.5

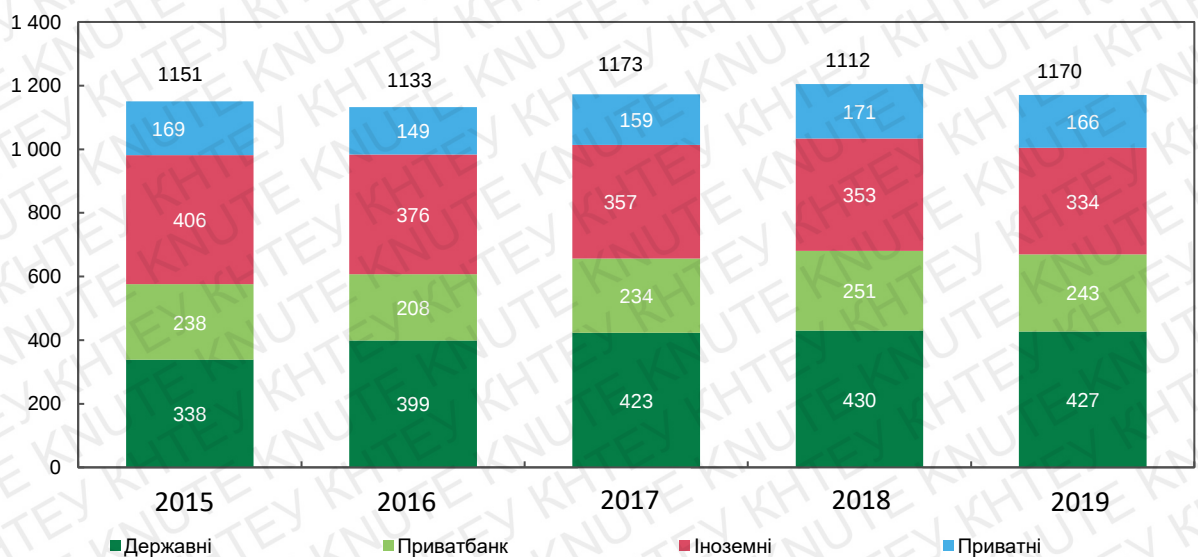
**Рейтинг найбільших українських банків за загальними зобов'язаннями
в 2018-2019 рр., станом на 01.01***

Позиція в рейтингу	Назва банку	Усього зобов'язань		Абс.приріст, тис.грн.	Темп приросту, %
		2019 р., тис. грн.	2018 р., тис. грн.		
1	АТ КБ «ПриватБанк»	242 799 502	229 350 499	13 449 003	5,86
2	АТ«Ощадбанк»	189 591 472	196 198 464	-6 606 992	-3,37
3	АТ«Укрексімбанк»	153 804 307	150 958 546	2 845 761	1,89
4	АБ«Укргазбанк»	83 850 087	68 956 548	14 893 539	21,60
5	АТ«Райффайзен Банк Аваль»	62 197 223	56 536 109	5 661 114	10,01
6	АТ«Альфа-Банк»	55 048 114	44 515 488	10 532 626	23,66
7	АТ«Укрсиббанк»	41 889 943	37 607 209	4 282 734	11,39
8	АТ«ПУМБ»	39 680 191	44 489 255	-4 809 064	-10,81
9	ПАТ«Креді Агриколь Банк»	30 458 899	26 809 370	3 649 529	13,61
10	АТ«ОТП Банк»	28 320 996	27 078 383	1 242 613	4,59
11	АТ«Південний»	21 573 477	20 375 338	1 198 139	5,88
12	АТ«Сбербанк»	21 391 937	35 114 811	-13 722 874	-39,08
13	АТ«Сітібанк»	19 911 590	17 143 909	2 767 681	16,14
14	АТ«ПроКредит банк»	17 981 138	13 883 801	4 097 337	29,51
15	АТ«Таскомбанк»	15 507 958	12 788 399	2 719 559	21,27
16	ПАТ«Кредобанк»	14 710 222	12 421 755	2 288 467	18,42
17	АТ«Укрсоцбанк»	10 191 028	20 725 973	-10 534 945	-50,83
18	ПАТ«Універсалбанк»	9 428 354	4 538 552	4 889 802	107,74
19	ПАТ«Промінвестбанк»	8 850 388	12 030 176	-3 179 788	-26,43

20	АТ«МегаБанк»	8 311 174	8 360 913	-49 739	-0,59
	Разом по групі платоспроможних банків України	1170713000	1112359000	58354000	5,25

**Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [43]*

Динаміку загальних зобов'язань в банківській системі України за період 2015-2019 рр. за групами банків можна прослідкувати на рисунку 2.11.

*Рис.2.11 Динаміка загальних зобов'язань в БС України за групами банків в 2015-2019 рр. станом на 01.01, млрд. грн., **

** побудовано автором за даними [43]*

У таблиці 2.6 подано 20 українських банків з найбільшим розміром фінансових результатів (прибутком / збитком після оподаткування) станом на 1 січня 2019 року. Також вказані фінансові результати цих банків станом на 1 січня 2018 року та їх приріст у 2019 р. у порівнянні з 2018 р., банки з іноземним капіталом виділені жирним шрифтом.

Загалом, на фоні загальної збитковості банківської системи України більшою мірою у цьому рейтингу представлені прибуткові банки з українським капіталом – 6 банків: державні «ПриватБанк», «Ощадбанк», «Укргазбанк», приватні «ПУМБ», «Укрексімбанк» «Південний». Проте, перших 5 найвищих позицій в рейтингу посідають банки з іноземним

капіталом. «Райффайзен Банк Аваль», «ОТП Банк», «Промінвестбанк», «Укрсиббанк», «Альфа-Банк», що в загальному відсотковому співвідношенні складають 21,9% від загального чистого прибутку банківської системи України.

Таблиця 2.6

**Рейтинг українських банків за фінансовим результатом в 2018-2019 рр.,
станом на 01.01***

№ з/п	Назва банку	Чистий прибуток		Абс.,приріст, тис.грн.	Темп приросту, %
		2019 р., тис.грн.	2018 р., тис.грн.		
1	АТ КБ «ПриватБанк»	7 611 849	3 653 812	3958037	108,33
2	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	1 079 405	1 381 309	-301 904	-21,86
3	АТ«ОТП Банк»	792 992	612 613	180379	29,44
4	АТ «ПУМБ»	756 904	488 466	268 438	54,96
5	ПАТ«Промінвестбанк»	633 179	-294 299	927 478	-315,15
6	АТ «Укрсиббанк»	622 927	611 889	11 038	1,8
7	АТ «Альфа-Банк»	526 919	211 544	315 375	149,08
8	ПАТ«Креді Агриколь Банк»	440 260	439 944	316	0,07
9	АТ «Сітібанк»	409 658	289 682	119 976	41,42
10	АТ «Укресімбанк»	395 323	258 592	136 731	52,88
11	ПАТ «Кредобанк»	120 747	130 168	-9 421	-7,24
12	ПАТ«Універсал банк»	116 078	23 859	92 219	386,52
13	АТ «ПроКредит банк»	109 550	165 892	-56 342	-33,96
14	АТ«Південний»	82 592	63 668	18 924	29,72
15	АТ «Ощадбанк»	70 264	41 574	28 690	69,01
16	АБ «Укргазбанк»	54 273	54 202	71	0,13
17	АТ «Таскомбанк»	41 219	124 759	-83 540	-66,96
18	АТ «Укрсоцбанк»	-167 771	-290 511	122 740	-42,25
19	АТ «Кредит Днепр»	-487 711	-116 924	-370 787	317,12
20	АТ«Сбербанк»	-1 016 873	24 912	-1 041 785	-4181,86
	Разом по групі платоспроможних банків України	22 339 000	-26 491 000	48 830 000	184,33

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [43]

Зазначається, що прибуток у 2018 році був сформований, головним чином, групою банків з іноземним капіталом (15,0 млрд грн прибутку за рік)

та ПриватБанком (11,7 млрд грн) за збитковості банків з державним російським капіталом (11 млрд грн збитку).

Найприбутковішим українським банком за підсумками першого півріччя 2019 року, згідно з даними Національного банку України, є «ПриватБанк» з 18,289 млрд грн. чистого прибутку. Другу позицію зайняв «Райффайзен Банк Аваль» з чистим прибутком 2,383 млрд грн, третю - «Укрсиббанк» - 1,458 млрд грн. Четверте місце за розміром чистого прибутку зайняв «ПУМБ» - 1,265 млрд грн, на п'ятий рядок з третьої позиції змістився «ОТП Банк» - 1,262 млрд грн.

Минулого року значно зменшилася кількість та частка збиткових банків. Так, з 77 платоспроможних на 1 січня 2019 року банків 64 банки були прибутковими та отримали чистий прибуток у 34,4 млрд грн, що перекрило збитки 13 банків на 12,7 млрд грн. Необхідно відмітити, що за підсумком 2017 року збитковими були 19 з 82 діючих на той час банків.

Найбільш збитковим в першому півріччі 2019 р. був "Укрсоцбанк" - 473,197 млн грн, який висунув дочірній банк російського «Сбербанк» на друге місце - з чистим збитком 297,749 млн грн. Банк "Кредит Дніпро" зберіг третє місце за розміром чистого збитку в розмірі 35,824 млн грн. Зрозумілим є факт, що збитковість банківських установ з іноземним капіталом має негативний вплив на загальний рівень розвитку банківської системи України. Так, з-поміж 37 банків з іноземним капіталом, 11 банківських установ у 2018 році мали збиток. Зокрема найбільшу частку збитків демонструють саме банки з російським капіталом. За підсумками 2018 року «Сбербанк» зафіксував збиток 7,6 млрд грн (за 11 місяців він склав 6,9 млрд грн). Про це повідомляє FinBalance з посиланням на звітність «Сбербанку»[46]. В попередні роки він взагалі не вилазив зі збитків. Причини тотальних збитків ні в FinBalance, ні в самому банку не уточнюють. Хоча відомо, що він активно формував резерви під неповернення за кредитами в попередні роки.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ

3.1 Досвід зарубіжних країн щодо регламентування діяльності банків з іноземним капіталом

У сучасних умовах розвитку економіки та банківської системи України важливе значення має стратегічне планування та розроблення не лише напрямів вирішення проблем на короткостроковий період, але й стратегій розвитку, які б формували єдині концептуальні підходи та задуми щодо реформування та забезпечення ефективності банківської діяльності.

У ході стратегічного планування треба визначити основні конкурентні переваги вітчизняних банків і загрози від надмірного припливу іноземного капіталу, адже не можливо заперечити той факт, що залучення іноземних інвестицій несе ряд загроз [26].

До негативних проявів присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі насамперед відноситься захоплення банківського ринку України та зростання іноземного контролю, тобто розхитування фінансової безпеки банківської системи. Експансія іноземних банків призводить до ускладнення банківського нагляду, втрати суверенітету в проведенні грошово-кредитної політики, зростання чутливості вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках, посилення іноземного контролю, підвищення ймовірності впливу українського капіталу до зарубіжних країн[38]. Все це створює загрозу не тільки банківській системі, а й національній безпеці країни. SWOT-аналіз іноземних банків полягає у порівнянні сильних і слабких сторін банків з іноземним капіталом з потенційними зовнішніми сприятливими обставинами та загрозами, які виникають на ринку, де створено та функціонує банк (рис.3.1).

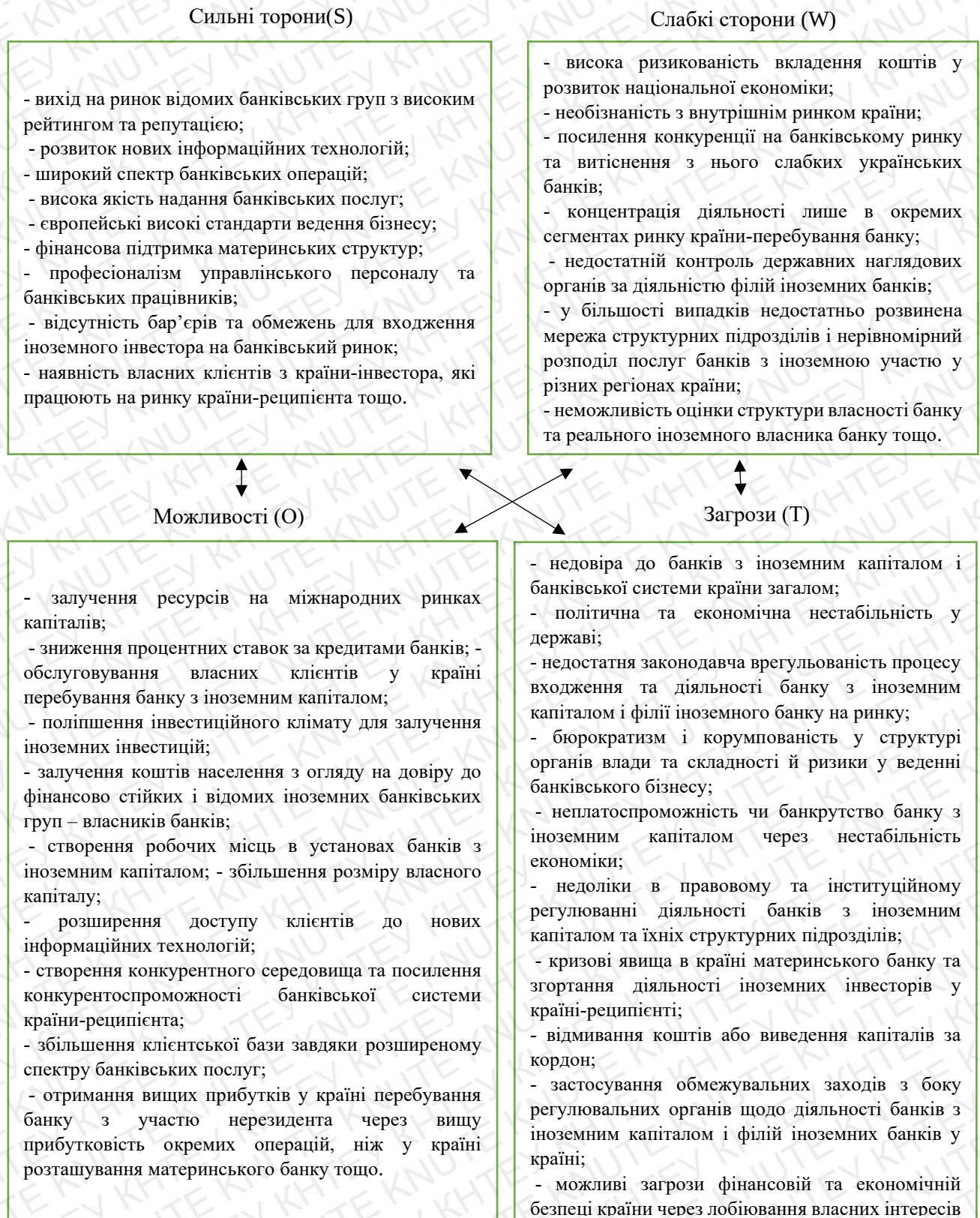

Рис. 3.1 SWOT-аналіз розвитку іноземного банківництва в Україні та його вплив на банківську систему

Сильні та слабкі сторони здебільшого відображають внутрішнє середовище іноземних банків, а можливості та загрози пов'язані переважно з зовнішнім впливом різноманітних чинників. Такий аналіз допомагає сформувати потрібну стратегію розвитку банківської системи, враховуючи ці критерії.

Залежно від цілей, що ставлять перед собою банки з іноземним капіталом, виходячи на український ринок, вони обирають найбільш прийнятні та оптимальні стратегії. Вважаємо, що в умовах сучасного стану розвитку банківської системи та економіки України, втрати довіри до банків, проведення реформування різних сфер економіки, а також впливу несприятливого зовнішнього середовища від політичної та макроекономічної нестабільності в державі, іноземні інвестори, виходячи на банківський ринок України повинні застосовувати стратегію ST, тобто стратегію використання своїх сильних сторін для усунення загроз.

По-перше, іноземні банки, маючи високий рейтинг і репутацію на міжнародних ринках, надаючи високоякісні банківські послуги та впроваджуючи високі стандарти ведення бізнесу та прозору діяльність, сприятимуть відновленню довіри до банківської системи з боку населення, по-друге, фінансова підтримка материнських структур мінімізуватиме недостатність внутрішніх ресурсів нарощення капітальної бази; по-третє, професіоналізм управлінського персоналу та впровадження новітніх інформаційних зменшуватимуть ризики ведення банківського бізнесу та ймовірність банкрутств банків з іноземним капіталом через політичну та економічну нестабільність в державі; по-четверте, наявність власних клієнтів з країни-інвестора, які працюють на ринку країни-реципієнта, дозволить надавати широкий спектр банківських послуг, розширювати мережу структурних підрозділів для обслуговування на місцевому ринку та проводити прибуткову діяльність тощо [9].

До числа ключових заходів щодо нівелювання загроз економічної безпеки з боку банків з участю іноземного капіталу можна віднести:

- встановлення квоти присутності іноземного капіталу в банківському секторі;
 - підтримка вітчизняної банківської системи в кризові моменти (як наприклад, націоналізація Приватбанку у 2016 р.);
 - контроль над операціями, проведеними дочірніми іноземними банками;
 - в умовах сильного виведення капіталу у зовнішні ринки введення квот на операції з валютою і на зовнішньому ринку;
 - проведення державних інвестиційних програм через вітчизняні банки.
- [26;38]

Враховуючи обставини, які склалися у вітчизняній банківській сфері, вивчення нових економічних явищ, що існують і відпрацьовуються світовою економічною думкою, та застосування практичних доробок з метою підтримки стабільності банківської системи є вкрай важливим. З огляду на зазначене, заслуговує на увагу досвід регулювання діяльності іноземних банків високо-розвинутих країн, а також вивчення процесів адаптації банківських систем цих країн.

За рівнем проникнення іноземного капіталу в банківську систему можна виділити на 3 групи країн:

1. в яких частка капіталу нерезидентів не перевищує 10%; (Китай, Індія, Корея, інші розвинуті країни)
2. де рівень присутності іноземних банків перебуває в межах 15-80% активів банківської системи; (держави Центральної та Східної Європи, в т. числі Польща, Україна)
3. в яких реалізовано повний іноземний контроль над банківським сектором; (Непал, Бахрейн, Йорданія, Нова Зеландія, Словаччина, Чехія, Естонія) [6,с.172].

В країнах першої групи держава отримує лише позитивний вплив від іноземного капіталу. В періоди глобальної фінансової кризи банки з іноземним капіталом в країнах третьої групи майже зовсім не постраждали, оскільки їх захистили потужні материнські структури.

Як показали події останніх років, Україна, що входить до другої групи,

недостатньо добре регулює діяльність іноземних банків, через що і постраждала в період військової агресії Росії.

Кінцевою метою регулювання іноземного капіталу в банківській системі є забезпечення стійкості функціонування банківських установ та належного виконання ними притаманних їм функцій та операцій. Це передусім стосується застосування певних обмежувальних важелів впливу щодо іноземного капіталу, які залежать від рівня розвитку банківського сектору, ступеня інтегрованості національного господарства у світову економіку, зрілості законодавчої бази та цілої низки інших факторів.

Іноземні банки мають право відкривати філії та представництва на території України за умов, які визначенні статтею 24 Закону України «Про банки і банківську діяльність»[41]. В законі сказано, що учасниками банку можуть бути юридичні та фізичні особи нерезиденти, а власники істотної участі мають мати бездоганну ділову репутацію, проте питання реєстрації та ліцензування банків з іноземним капіталом регулюються на загальних вимогах до банків України. У цьому контексті зауважимо, що в таких країнах як Канада, Японія, Італія, Іспанія і Швейцарія ліцензії на відкриття іноземних відділень, філій і представництв відповідні органи видають тільки після одержання аналогічних дозволів для власних банків на території інших держав[36].

Динаміку кількості структурних підрозділів банків в Україні в розрізі за групами банків можемо прослідкувати на рисунку 3.2. Наслідком масового скорочення кількості банків за останні п'ять років, можемо пролідкувати значне скорочення кількості відокремлених структурних підрозділів банків. З 2015-2019 рр., найбільше скорочення зазнали саме відокремленні підрозділи банків з українським капіталом, зокрема державних - на 2,1 тис. відділень, а банків з іноземним капіталом зменшили кількість відповідно на 0,6 тис. відділень

Однак відкриття філій іноземних банків, які не є самостійними юридичними особами, а лише структурними підрозділами головних банків,

розташованих за кордоном і діяльність яких регулюється іноземним законодавством, може нести потенційну небезпеку для банківської системи України.

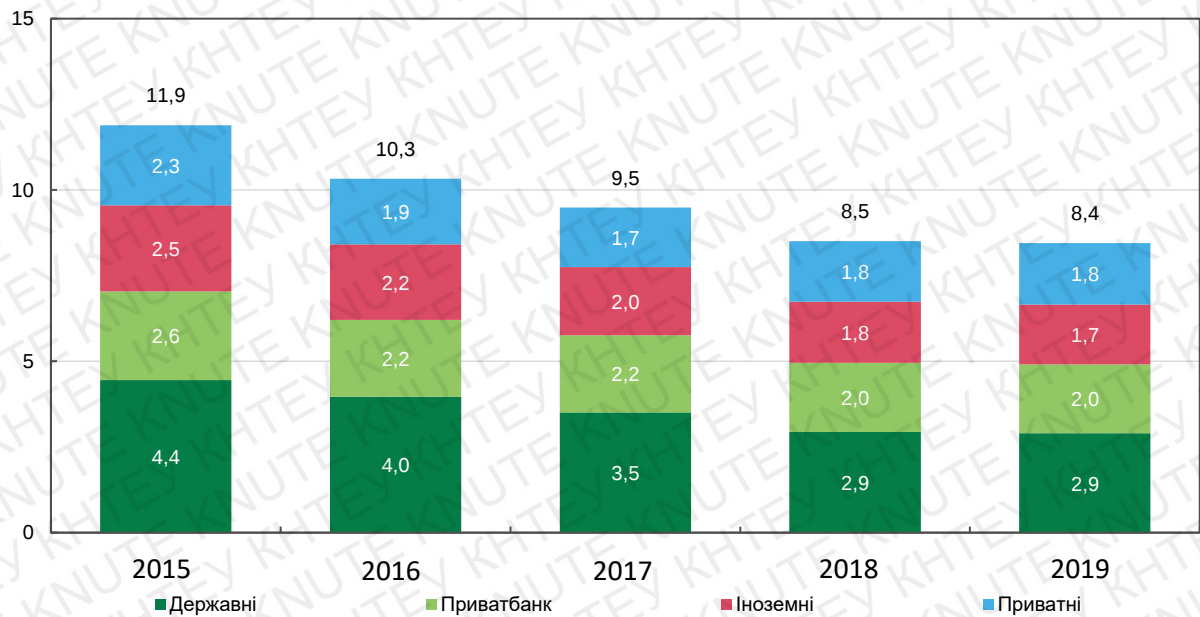

Рис. 3.2 Динаміка кількості структурних підрозділів банків в Україні за групами в 2015-2019 рр. станом на 01.01, тис.од. [43]

З огляду на це корисно вивчати зарубіжний досвід щодо обмежень, які застосовуються в різних країнах до іноземного капіталу.

Проникнення іноземного капіталу в банківські системи зарубіжних країн відбувається швидкими темпами. У багатьох зарубіжних країнах, особливо Центральної та Південно-східної Європи, спостерігається відкритість банківських систем для іноземних інвесторів. Уряди багатьох східноєвропейських країн зняли практично всі бар'єри й обмеження на діяльність іноземних банків, а їхні ринки відкриті для іноземних [36].

Дослідження науковців МВФ щодо динаміки банківських систем у 137 країнах за період 1996–2018 рр. Засвідчили зростання присутності іноземних банків майже по всьому світу. У банківських систем розвинених країн частка іноземного капіталу досягає приблизно 20 %, у країнах, що

розвиваються – близько 50 % (в окремих випадках сягає 80 %), у третіх країнах – рівне співвідношення між іноземними та місцевими банками [51, с.56].

Сьогодні найбільш розвиненою банківською системою вважається Швейцарська. Їй характерна висока банківська культура, стабільність валюти, ефективна юридична система та фінансова стійкість. Саме тому вона є найбільш надійною для іноземних компаній. При цьому майже 155 усіх фінансових інститутів Швейцарії належать іноземним інвесторам і при цьому приносять близько 31% доходу від усіх банків держави. Отже, з цього можна зробити висновок, що під належним контролем іноземний капітал стає одним із провідних компонентів безперервного розвитку та фінансової стійкості.

Важливу роль у стабільності банківської системи країни відіграє рівень незалежності Центрального банку від органів виконавчої влади. В Україні даний принцип не дотримується, що негативно впливає на стабільність банківської системи та довіри населення до неї. Тоді як Центральні банки Німеччини, Канади, Швейцарії не залежать від виконавчої влади, що передбачено та затверджено законодавством країн.

В залежності від загальної економічної стратегії кожна країна обирає відповідну стратегію залучення іноземного капіталу в банківську систему або його обмеження. Зі вступом до СОТ у Законі України «Про банки та банківську діяльність» було вказано, що діяльність вітчизняної банківської системи неможливий без участі іноземного капіталу. Проте, певні обмеження щодо залучення іноземних інвесторів все ж таки мають бути присутні, що, зокрема, помітно з зарубіжного досвіду. Навіть країни з відкритою економікою потребують нагляду та контролю у сфері іноземного банківського капіталу [62].

В таблиці 3.1 зібрано напрями захисту банківських систем різних країн, які Україні необхідно запозичити для ефективного регулювання і контролю банківської системи.

Таблиця 3.1

Напрями здійснення захисту національної банківської системи [62;55]

№	Країна	Механізм захисту
	Корея, Філіппіни, Індія, Індонезія	Обмеження частки іноземного інвестора в статутному капіталі або в активах національної банківської системи
	Норвегія, Тайланд, Мексика, Бразилія	Визначення максимально-можливого рівня участі банку-нерезидента в статутному капіталі національних банків
	Китай	Встановлення мінімального розміру капіталу для банку-нерезидента, що планує відкрити філіал або дочірню установу
	Використовується більшістю країн	Регламентування мінімально допустимого розміру капіталу дочірнього банку або філії банку-нерезидента
	США, Індія, Філіппіни	Обов'язкова наявність ліцензії на відкриття дочірнього банку або філії банку-нерезидента
	Індонезія, Канада, Корея, Китай	Встановлення обмежень на певні операції в національній або іноземній валюті для банку-нерезидента
	Чилі, Корея, Бразилія, Малайзія	Оцінка економічної доцільності відкриття банку з іноземним капіталом
	Практикується в багатьох країнах	Встановлення обмежень на частку фізичних осіб-нерезидентів у складі працівників філії банку-нерезидента
	Чехія, Чилі, Словаччина, Тайланд	Заборона або часткове обмеження здійснення певних транскордонних банківських операцій

У цілому, впроваджуючи в Україні зарубіжний досвід щодо регулювання іноземного капіталу, слід враховувати такі аспекти:

- в основі механізму регулювання іноземного банківського капіталу повинна лежати гармонізація нормативно-правової бази України з міжнародними стандартами;
- зміцнення та подальший розвиток сегмента банків із державним капіталом, які спеціалізуються на реалізації стратегічних завдань економічного зростання країни;
- обґрунтування стратегії встановлення певних обмежень щодо створення та подальшої діяльності філій іноземних банків в Україні;

- сприяння розвитку транспарентності шляхом посилення вимог до публічної інформації банків з іноземним капіталом;
- створення нормативно-правової бази для обмеження доступу банків з офшорних юрисдикцій;
- уникнення відпливу капіталу за кордон у разі виникнення кризових явищ тощо.

3.2 Розробка концепції державного регулювання діяльності банків з іноземним капіталом

Важливим завданням сьогодення для України є вивчення досвіду країн, банківські системи яких уже інтегрували до світового фінансового ринку, аналіз помилок і нових можливостей, ризиків та переваг і розроблення на цій основі власної стратегії розвитку вітчизняної банківської системи. Йдеться насамперед про формування конкурентної, стабільної та ефективно діючої банківської системи, що дасть змогу успішно увійти до глобального фінансового простору.

Враховуючи різні можливі стратегії входження на український ринок банків з іноземним капіталом, державні органи регулювання повинні формувати власні програми розвитку та концепції, які враховуватимуть увесь спектр можливостей і загроз для фінансово-економічної безпеки держави загалом. Концепція повинна охоплювати обґрунтування основних проблем і комплексне їхнє вирішення із застосуванням відповідних засобів та механізмів. Також, в умовах постійних змін в світовому економічному просторі, виникає потреба у постійному розвитку законодавства щодо регулювання надходження та функціонування банків з іноземним капіталом. Залежно від того, на скільки раціонально воно побудоване, будуть збільшуватись або зменшуватись обсяги іноземного капіталу в країні.

Українській владі необхідно розробити свою концепцію управління іноземним капіталом, що варто розпочати з визначення проблеми сьогоденного державного регулювання, виявлення його слабого місця. Необхідно удосконалювати системний підхід до регулювання. Адже недостатній рівень інституційно-правової складової державного контролю проявляється у відсутності чіткої регламентації механізму розвитку іноземних банків в Україні[25]. При цьому, основною метою органів нагляду та контролю має бути формування та запровадження дієвої системи регулювання іноземних банків для досягнення фінансової стійкості навіть за їх високої концентрації.

Відповідно до питання, висвітленого в першому розділі, про іноземне банківництво в Україні, варто зауважити, що жодна з існуючих програм не визначає основні пріоритетні напрями щодо сприяння та основних напрямів розвитку іноземного банківництва, а також застосування адекватних заходів його державного регулювання. Наголосимо, що немає окремих концепційних підходів до регулювання та розвитку іноземного банківництва в контексті формування системи безпеки банківництва й економіки країни. Окремі стратегії та програми розвитку включають лише деякі аспекти, пов'язані з залученням іноземних банківських капіталів і діяльністю в Україні філій іноземних банків. Так, у Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 р., затвердженій Постановою Правління НБУ № 391 від 18.06.2015 р., вказано лише, що за вимогами згідно міжнародних та національних угод і програм для лібералізації валютного регулювання та валютного контролю шляхом скасування застарілих регулятивних актів та усунення необґрунтованих обмежень щодо транскордонного руху капіталу, спрощення процедур для іноземних інвесторів щодо інвестування в Україну необхідно створити умови для вільного руху капіталу [25].

«Концепція державного регулювання іноземного банківництва» розроблена з урахуванням сучасного стану розвитку іноземного банківництва і банківської системи України добре висвітлена у дослідженні Владичин У.В.

[9] Запропонована автором концепція включає основні цілі, принципи, методи, інструменти, механізми регулювання участі іноземних капіталів у банках, напрями вдосконалення діяльності державних регулювальних органів та очікувані результати. Застосування цієї концепції направлено на: розроблення проектів законодавчих та нормативно-правових документів у сфері іноземного банківництва; розроблення та реалізацію стратегій, планів, державних і регіональних програм розвитку вітчизняного та іноземного банківництва; створення інституційного середовища та підвищення ефективності регуляторних функцій державних органів.

Як уже доводилось та зазначалось в розділі 2, банки з іноземним капіталом є фінансово стійкішими та стабільнішими, тай не варто ігнорувати їх важливу роль як в подоланні наслідків фінансово-економічної кризи 2008-2010 рр., так і сьогодні, коли поряд з банкрутствами вітчизняних банківських установ, іноземні банки виступають ще тими факторами, які, по-суті, ще тримають нашу банківську систему на плаву[27]. Таким чином, на сучасному етапі розвитку нашої країни слід постаратись по-максимуму використати ті позитивні сторони, що має приплив іноземного капіталу в країну та мінімізувати ті ризики, на які може наражатись наша економіка через їх присутність шляхом забезпечення реального, а не формального ефективного нагляду за іноземними банками.

Вважаємо, що встановлення обмежень і заборон на участь іноземного капіталу в Україні у будь-яких формах лише призведе до погіршення іміджу України у світі та відобразиться на рейтингах країни. Тому треба розробити систему економічної безпеки держави за участі іноземних інвесторів у банківській системі з врахуванням реалій розвитку вітчизняної економіки.

Основними напрямками підвищення ефективності державного регулювання, що забезпечить функціонування іноземних банів та розвиток банківської системи й економіки країни загалом, на нашу думку, мають бути: — удосконалення структури банківської системи України, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних та іноземних банків, сприяння

концентрації капіталу шляхом застосування механізму злиття і поглинання банків;

- усвідомлення необхідності та стимулювання залучення іноземного капіталу в банківську систему з врахуванням внутрішніх умов розвитку економіки;
- удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання діяльності банків з іноземним капіталом в Україні та філій іноземних банків, зокрема, розроблення й ухвалення відповідного законодавчого акту, усунення прогалин і чітке врегулювання процедур створення та функціонування на території України філій іноземних банків;
- удосконалення непрямих методів регулювання іноземних інвестицій в банківській системі України. Зокрема, стимулювання банків з іноземним капіталом до кредитування провідних галузей національної економіки та фінансування українських проектів розвитку. Це потрібно проводити, надаючи державні гарантії або визначаючи пільгові умови оподаткування тих банків з іноземним капіталом, які сприяють розвитку української економіки; визначення потреб економіки в фінансових ресурсах та застосування коефіцієнта співвідношення участі іноземного капіталу в банківській системі до розвитку банківської системи й економіки України. [20;25;30]

Варто зазначити, що для України на сьогодні пріоритетності набуває здійснення активніших дій, пов'язаних із підвищенням концентрації банківського капіталу, оптимізацією інституційного середовища вітчизняної банківської системи, підвищенням якості ведення банківського бізнесу, зниження ризиків банківської діяльності, що дозволить українським банкам витримати конкурентну боротьбу із іноземними банківськими установами поряд із збереженням фінансової безпеки та суспільних інтересів країни.

В Україні разом із залученням іноземних капіталів треба зміцнювати національну банківську систему та стимулювати розвиток банків з вітчизняним капіталом, щоб забезпечити конкурентні переваги в боротьбі за

клієнта та місце на ринку фінансових послуг поряд з іноземними банками. Одним із завдань державної регулятивної політики мають бути заходи, спрямовані на підвищення довіри населення до банківської системи України, обмеження корупції і тіньової економічної діяльності, недопущення відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, через іноземні банки, зареєстровані в Україні, створення сприятливого клімату для залучення іноземних банківських інвестицій у взаємоузгодженості зі забезпеченням національної стабільності та безпеки вітчизняної банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос С., Хиленко В. Інституційні, мікро- та макроекономічні наслідки участі іноземного капіталу в банківському секторі / С. Андрос, В. Хиленко. – Банківська справа. – 2012, №4 – С. 31-41
2. Белінська Я., Жаліло Я. Щодо впливу зростання присутності іноземного капіталу на банківську систему [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Juli2009/01.htm>
3. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі/ О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2007. - № 9. – С. 12–20.
4. Дзюблюк О. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків [Текст] / О. Дзюблюк, О. Владимир // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 5. – С. 26–33.
5. Геєць В. Іноземний капітал у банківській системі України / В. Геєць // Дзеркало тижня. – 2009. – № 26.- С. 12-18
6. Міщенко В., Набок Р. Роль іноземного капіталу в банківському секторі України // Вісник Національного банку України. – 2010. – №7. – С. 22– 24.
7. Івасів І. Б., Корнилюк Р. В. Стратегічні аспекти регулювання діяльності іноземних банків в Україні [Електронний ресурс] / І. Б. Івасів, Р. В. Корнилюк
8. Онищенко В., Манжос С. Регулювання іноземного капіталу в банківській системі: зарубіжний досвід та імплементація в Україні– 2013. - № 11
9. Подчесова В. Іноземний капітал на банківському ринку України[Електронний ресурс] / В. Подчесова, Ю. Сидоренко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2(7). – С. 257–263. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Sepid/2012_2/12pvybru.pdf
10. Суторміна К. М. Ефективність діяльності банків з іноземним капіталом у банківській системі України / К. М. Суторміна, М. П. Репецька // Агросвіт. – 2017. - № 8. - С.65-70

- 11.Дзюблюк О. Іноземний капітал у банківській системі України / О. Дзюблюк, О. Владимир // Вісник Національного банку України. - 2014. - № 5. - С. 26.
12. Довгань Ж. М. Фактори порушення фінансової стійкості банківської системи України на макрорівні // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 2.
13. Дмитрова О. С. Класифікація загроз та ризиків економічної безпеки банку / О. С. Дмитрова. // Ефективна економіка. - 2015. - № 11.
14. Економічна енциклопедія / Відповідальний редактор С. В. Мочерний. - Київ: Видавничий центр "Академія". - Т. 1, 2000. - 863 с.; Т. 2, 2001.
15. Економічна енциклопедія / Відповідальний редактор С. В. Мочерний. - Київ: Видавничий центр "Академія". - Т. 1, 2000. - 863 с.; Т. 2, .
- 16.Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
- 17.Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 12.11.2019 №368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
18. Івасів І. Б.Стратегічні аспекти регулювання діяльності іноземних банків в Україні / І. Б. Івасів, Р. В. Корнилюк // Фінанси, облік і аудит. - 2011. - Вип. 17. - С. 82-101.
19. Івасів І. Б. Вплив іноземних банків на банківську систему України / І. Б. Івасів , Р. В. Корнилюк // Вісник Національного банку України. — 2011. — №10. — С.84-91
20. Козоріз М. А. Методологічні засади дослідження впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи України / М. А. Козоріз // Фінанси України. - 2007. - № 11. - С. 95-102.
21. Костюк О. М. Захист прав міноритарних акціонерів банку: досвід України та Німеччини / О. М. Костюк, А. Ю. Полєвікова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. - 2012. - Вип. 36. - С. 6-17.

- 22.Кулиняк І. Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектору України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_2018-36-50.pdf
- 23.Крупка, І.М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки [Текст] / І.М. Крупка // Бізнесінформ. – 2012. - № 6. – С. 168-175.
- 24.Корнилюк Р.В. Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання: монографія [Текст] / Р. В. Корнилюк, І. Б. Івасів, О. М. Диба // К.: КНЕУ, 2012. — С. 35—
- 25.Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.
- 26.Коваленко О. О., Кошевий М.М. Проблеми та перспективи присутності іноземного капіталу в банківській системі України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
- 27.Лісняк А.Є. Чинники фінансової безпеки банків. Вісник університету банківської справи. 2017. № 3(30).
- 28.Міщенко В., Набок Р. Роль іноземного капіталу в банківському секторі України // Вісник Національного банку України. – 2010. – №7. – С. 22– 24.
- 39.Міщенко В., Набок Р. Іноземний капітал у банківській системі країн Центральної та Східної Європи. Уроки для України // Банківська справа. — 2006. — №5-6. — С. 3–15.
- 30.Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів : монографія / [Т. С. Смовженко, О. І. Кіреєв, О. О. Другов та ін.] ; за ред. Т. С. Смовженко. – К. : УБС НБУ, 2008. – 231с.
- 31.Національний банк оприлюднив результати оцінки стійкості у розрізі банків.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=84880350&cat_id=55838
27.04.2010 р. № 2155-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-17> (дата звернення 28.11.2018).

43. Показники банківської системи. Національний банк України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
44. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 №1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
45. Романенко Л. В. Переваги та недоліки присутності іноземного капіталу в банківській системі України // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право).-2013.- 3(62).- С. 158-163 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis
46. Рейтинг стійкості банків за підсумками 2 квартала 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>
47. Рябуха О. Найбільш прибуткові та збиткові банки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2018/11/13/35559038/>
48. Суторміна К. М. Ефективність діяльності банків з іноземним капіталом у банківській системі України / К. М. Суторміна, М. П. Репецька // Агросвіт. – 2017. - № 8. - С.65-70
49. Суторміна К.М. Форми входження іноземного капіталу в банківський сектор // Економіка та підприємництво: зб. наук. праць.– 2012. — №28. — С. 327-334
50. Сбербанк у лютому отримав збиток в 1,3 млрд. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finbalance.com.ua/bank/sberbank>
51. Собуцький С. До зустрічі в Україні! / С. Собуцький // Вісник Податкової служби України. – 2013. – № 10. – С. 54–56.
52. Фінансово-економічна грамотність: підручник -ч.1: основи національної економіки, економіки регіонів та фінансової системи України/ за ред. д-ра екон. наук, проф, О.Б.Жихор, д-ра екон. наук, проф. О.В.Димченко.-Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017.-1024с

- 53.Халло В.Ф. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської конкуренції та його наслідки [Текст] / В.Ф. Халло // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2015. - №2. – С.1-10
- 54.Anyanwaokoro M. Banking Methods and Processes / Anyanwaokoro M. — Enugu: Hosanna Publications, 1996.
- 55.International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a revised Framework. Foreign banks in emerging market economies: changing players, changing issues // BIS Quarterly Review, December 2010. — P. 69–81.
- 56.DeYoung R. Foreign Banks in the United States: Earning Market Share or Buying It / De Young R., Nolle D. E. // Journal of Money, Credit and Banking. — 1996. — Vol. 28. p. 622—636
- 57.Foreign bank entry and credit allocation in emerging markets / [Degryse H., Havrylchyk O., Jurzyk E., Kozak S.]. / IMF, CentER, Tilburg University. — 2009.
- 58.Giannetti M. «Lending by Example»: Direct and Indirect Effects of Foreign Banks in Emerging Markets / Giannetti M., Ongena S. / CEPR. — 2009.
- 59.Micco A. Bank Ownership and Performance. Does Politics Matter? / Micco A., Panizza U., Yanez M. // Journal of Banking and Finance. — 2007. — Vol. 31. — p. 219—241.
- 60.Ohliad bankivskoho sektora za liutyi 2017 r. [The review of the banking sector (February,2017)].Retrievedfromhttps://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=3645. [in Ukrainian].

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація періодів входження іноземного капіталу в Україну

Етап (період)	Особливості поведінки банків з іноземним капіталом	Характеристика періоду	% іноземного капіталу в БС України
1	2	3	4
I етап 1991- 1998 рр.	Відкриття перших представництв іноземних банків. Зацікавленість іноземних інвесторів українським ринком. Діяльність іноземних банків мала переважно спекулятивний характер	Розбудова вітчизняної банківської системи в складних економічних умовах, нестабільна політична ситуація, приватизаційні процеси, відсутність сформованих ринкових інститутів. Високі процентні ставки, зростання інфляції та її приборкання, запровадження власної валюти – гривні.	До 4%
II етап 1999- 2005 рр.	Іноземні банки, в основному з Європи, почали активніше займатися роздрібним бізнесом і обслуговуванням іноземних компаній	Встановлення більш дієвого контролю над операціями банків з іноземним капіталом з боку державних органів, лібералізація валютного законодавства і спрощення доступу іноземного капіталу в банківську систему України	До 9,6%
III етап 2006- 2008 рр.	Інтенсивна експансія іноземного банківського капіталу в Україну за рахунок купівлі вітчизняних банків, зацікавленість Росії у банківському бізнесі в Україні.	Позитивні структурні зрушення у вітчизняній економіці, високі темпи зростання ВВП, активне зростання попиту на банківські послуги з боку населення. Вступ до Світової організації торгівлі та дотримання всіх вимог, щодо лібералізації іноземного банківського капіталу	До 36,7%
IV етап 2008- 2013 рр.	На початку етапу іноземні банки зацікавлені в нарощуванні своїх позицій, в кінці відбувається вихід деяких міжнародних фінансових груп з вітчизняного банківського сектору та відновлення повноцінної діяльності банків з іноземним капіталом після фінансової кризи 2008 р.	Ситуація в банківській системі характеризувалася загальним погіршенням фінансового стану банків, проблемами з ліквідністю та зниженням прибутків банків в умовах світової фінансової кризи та рецесії після неї.	36,7% -34%

1	2	3	4
V етап 2014-2016 рр.	Спостерігається зменшення зацікавленості іноземних інвесторів, щодо роботи в Україні, внаслідок чого відбувається продаж частини європейських банків українським або російським інвесторам. Проте потужні банки з західним іноземним капіталом і далі доволі ефективно функціонують в Україні	Початок виснажливого збройного конфлікту на Сході країни і анексія Криму, під тиском значних макрота мікроекономічних та політичних шоків, спричинили проблеми у банківській системі та поступово призвели до системної банківської кризи, в той же час НБУ розпочав реформування банківської системи, в результаті якої відбулося очищення банківської системи України.	53,5%
VI етап 2017- 2018 рр. (до тепер)	Банки з російським капіталом втратили свої позиції, деякі з них (ВТБ, БМ Банк) припинили свою діяльність. Натомість банки з європейським капіталом завойовують лідерство та довіру з боку населення, більш активно кредитують населення.	Банківська система повільно відновлюється після кризи. Рівень банкрутств на ринку наразі мінімальний за останні 5 років. Показники надійності системи суттєво покращились, а ризики втрати ліквідності та інсайдерського кредитування взяті під контроль. Однак темпи росту кредитної активності залишають бажати кращого через низьке зростання реальної економіки, жорстку монетарну політику та недосконалість судової системи.	56%- 40%

Додаток Б

Розподіл банків на групи на 2019 рік

№ з/п	NKB	Назва банку
1	2	3
1		Банки з державною часткою
2	2	АТ "Укрексімбанк"
3	6	АТ "ОЩАДБАНК"
4	46	АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
5	274	АБ "УКРГАЗБАНК"
6	593	ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"
7		Усього по групі банків з державною часткою (5 банків)

1	2	3
8		Банки іноземних банківських груп
9	3	ПАТ "Промінвестбанк"
10	5	АТ "УКРСОЦБАНК"
11	36	АТ "Райффайзен Банк Аваль"
12	88	ПАТ "КРЕДОБАНК"
13	129	АТ "БТА Банк"
14	136	АТ "УКРСИББАНК"
15	142	АТ "Ідея Банк"
16	153	АТ "ПРАВЕКС БАНК"
17	171	ПАТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"
18	251	АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"
19	272	АТ "АЛЬФА-БАНК"
20	295	АТ "ІНГ Банк Україна"
21	296	АТ "ОТП БАНК"
22	297	АТ "СІПІБАНК"
23	298	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"
24	299	АТ "СБЕРБАНК"
25	325	АТ "БАНК ФОРВАРД"
26	329	АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"
27	331	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"
28	407	АТ "Дойче Банк ДБУ"
29	455	АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"
30		Усього по групі банків іноземних банківських груп (21 банк)
31		Банки з приватним капіталом
32	29	АТ "БАНК АЛЪЯНС"
33	43	АТ "АЛЪТБАНК"
34	49	Полікомбанк
35	62	АТ "ТАСКОМБАНК"
36	72	ПрАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"
37	91	ПАТ АКБ "Львів"
38	95	ПАТ "ОКСІ БАНК"
39	96	АТ "А - БАНК"
40	101	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"
41	105	ПАТ "МТБ БАНК"
42	106	Акціонерний банк "Південний"
43	113	АТ "Полтава-банк"
44	115	АТ "ПУМБ"
45	123	АТ "БАНК "ГРАНТ"
46	126	АТ "МЕГАБАНК"
47	128	АТ "СКАЙ БАНК"
48	133	АТ "АСВІО БАНК"
49	143	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"
50	146	ПАТ "БАНК "УКРАЇН.КАПІТАЛ"
51	191	АТ АКБ "АРКАДА"
52	205	АТ "МетаБанк"
53	206	АТ "Місто Банк"
54	231	АТ "ЮНЕКС БАНК"
55	240	АТ "КІБ"

1	2	3
56	241	АТ "АЙБОКС БАНК"
57	242	ПАТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"
58	243	АТ "КБ "ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"
59	270	АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"
60	286	АТ "АБ "РАДАБАНК"
61	288	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"
62	290	АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"
63	305	ПАТ "БАНК ВОСТОК"
64	311	АТ "БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ"
65	313	АТ "Український банк реконструкції та розвитку"
66	320	ПАТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"
67	326	АТ "АКБ "КОНКОРД"
68	377	АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"
69	381	АТ "МОТОР-БАНК"
70	386	ПАТ "КБ "ГЛОБУС"
71	387	АТ "АП БАНК"
72	389	АТ "МІБ"
73	392	ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"
74	394	АТ "БАНК 3/4"
75	395	АТ "ЄПБ"
76	402	АТ "ВЕРНУМ БАНК"
77	460	АТ "БАНК СІЧ"
78	512	АТ "АЛЬПАРИ БАНК"
79	553	АТ "БАНК АВАНГАРД"
80	634	ПАТ "БАНК "ПОРТАЛ"
81	694	АТ "КРИСТАЛБАНК"
82	774	АТ "РВС БАНК"
83		Усього по групі банків з приватним капіталом (51 банк)

Додаток В

**Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банківської системи
України станом на 01.01.2019 р.**

№	Назва банку	Країна походження інвестицій	Частка у банківській системі України, %
1	2	3	4
Банки з 100% - вим іноземним капіталом			
1	ПАТ «Промінвестбанк»	Російська Федерація	13,71
2	АТ «Сбербанк»	Російська Федерація	4,21
3	АТ «ОТП Банк»	Угорщина	2,09
4	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Австрія	2,08

1	2	3	4
5	АТ «УкрСиббанк»	Франція	1,71
6	АТ Український банк реконструкцій та розвитку»	Китай	1,12
7	АТ «Піреус Банк МКБ»	Греція	0,85
8	ПАТ «Кредобанк»	Республіка Польща	0,76
9	АТ «Банк Кредит Дніпро»	Кіпр	0,51
10	АТ «БТА Банк»	Казахстан	0,51
11	ПАТ «КредіАгрокольБанк»	Франція	0,41
12	АТ «Правекс-Банк»	Італія	0,35
13	АТ «ПроКредит Банк»	Німеччина	0,28
14	АТ «ІНГ Банк Україна»	Нідерланди	0,25
15	АТ «Банк Форвард»	Російська Федерація	0,1
16	АТ «Ідея Банк»	Республіка Польща	0,1
17	АТ «Кредит Європа Банк»	Туреччина	0,09
18	АТ «СЕБ Корпоративний Банк»	Швеція	0,08
19	АТ «Дойче Банк ДБУ»	Німеччина	0,08
20	АТ «Кредитвест Банк»	Туреччина	0,05
21	АТ «КІБ»	Великобританія	0,04
22	АТ «Сітібанк»	США	0,04
Разом банки з 100% іноземним капіталом			29,42
23	АТ «Укрсоцбанк»	Люксембург (Альфагруп)	5,63
24	АТ «Альфа-Банк»	Люксембург (Росія)	2,54
25	АТ «Місто Банк»	Кіпр	1,05
26	АТ «Агропросперіус Банк»	Кіпр	0,25
27	АТ «Мега Банк»	Німеччина, Великобританія, США	0,21
28	АТ «Індустріал банк»	Ізраїль	0,21
29	АТ «МТБ Банк»	Кіпр, Франція	0,16
30	АТ «Юнекс Банк»	Кіпр	0,12
31	АТ «Таском банк», ПАТ «Універсал Банк»	Кіпр	0,1
32	АТ «Перший Інвестиційний Банк»	Російська Федерація	0,08
33	АТ «Банк Авангард»	Кіпр	0,05
34	АТ «Альтбанк»	Білорусь	0,04
35	АТ «Львів»	Ісландія	0,04
36	АТ «Скай Банк»	Казахстан	0,04
37	ПрАТ «Банк Фамільний»	Британські Віргінські Острови	0,04
Разом банки з часткою іноземного капіталу			10,56
Разом банки з іноземним капіталом			39,98
Разом банки ЄС			19,79
Разом банки Російської Федерації			18,1
Разом банки з інших країн			2,09

